

הערכת יישום והטמעת שלב א' של תוכנית הליבה לשעות חינוך בחט"ב ובבתי הספר העל-יסודיים

דוח מסכם

סיכום ממצאי ראיונות טלפונים עם מחנכי כיתות

נובמבר 2009

חשון תש"ע

הובלת צוות ההערכה:

ד"ר טל רז, מנהלת תחום מתודולוגיה וסטטיסטיקה, ראמ"ה

ליווי ההערכה במנהל חברה ונוער:

ד"ר יעל ברנהולץ, מנהלת היחידה להערכה ומשוב, מנהל חברה ונוער

צוות ההערכה בראמ"ה:

ליטל ברלב, מרכזת שלב ב'

רונה רפאלי-הירש, מרכזת שלב א'

יובל פלדי

טלי צ'פלסקי

תוכן העניינים

3	תקציר מנהלים
9	1. מבוא
11	2. שיטה
11	אוכלוסיית המחקר ומדגם המשיבים
12	שיעור ההיענות לסקר
14	3. פירוט הממצאים
15	3.1 סטטוס יישום תכנית הליבה לשעת חינוך
15	3.1.1 סטטוס שעת חינוך
17	3.1.2 סטטוס יישום תכנית הליבה לשעת חינוך
23	3.1.3 פעילויות המבוצעות בכיתות במסגרת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך
24	3.1.4 קשיים ביישום התכנית
27	3.2 היכרות והדרכה של המחנכים עם תכנית הליבה לשעת חינוך
27	3.2.1 היכרות המחנכים בבית הספר עם תכנית הליבה לשעת חינוך
28	3.2.2 השתתפות המחנכים בהשתלמויות והדרכה בבתי הספר אודות תכנית הליבה
30	3.2.3 מסגרות ההדרכה למחנכים
31	3.2.4 טכניקות למידה המיושמות במסגרת ההדרכה למחנכים
33	3.2.5 חלוקת התקליטור למורים בבית הספר
37	3.3 עמדות המחנכים כלפי תכנית הליבה לשעת חינוך והחומרים הנכללים בה
37	3.3.1 עמדות המחנכים כלפי תכנית הליבה לשעת חינוך באופן כללי
41	3.3.2 עמדות המחנכים כלפי נושאים ספציפיים בתכנית הליבה לשעת חינוך
37	3.4 פעולות וגורמים בית ספריים הקשורים ליישום תכנית הליבה לשעת חינוך
46	3.4.1 מידת התרומה של בעלי תפקידים בבית הספר להטמעת התכנית
47	3.4.2 הקצאת זמן ליישום והטמעת התכנית
49	3.4.3 פעולות ותנאים בית ספריים התורמים להטמעת ויישום תכנית הליבה לשעת חינוך
53	3.7 השפעות נתפסות של התכנית בקרב המחנכים
53	3.7.1 השינויים שחלו בשעת החינוך בעקבות יישום תכנית הליבה
55	3.7.2 ההשפעה והתרומה של תכנית הליבה על המתרחש בבית הספר
58	3.7.4 במבט לעתיד
61	3.8 סיכום והמלצות על סמך שני שלבי ההערכה
63	נספח מספר 1 – מאפייני רקע של המשיבים
65	נספח מספר 2 – שאלון למחנך כיתה

תקציר מנהלים

רקע

- החל משנת הלימודים תשס"ח נכללת שעת החינוך בתוכנית הליבה של משרד החינוך. לשם כך נבנתה על ידי תחום חינוך חברתי-קהילתי במינהל חברה ונוער, תוכנית רב שנתית לשעות חינוך, המהווה חלק אינטגרלי מיעדי מערכת החינוך (להלן תוכנית הליבה לשעת חינוך)¹.
- מטרת תוכנית הליבה היא לסייע למחנכים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות בתכנון התערבות מודעת ומושכלת המטפחת תפיסה ערכית, רגישות חברתית והתנסות במעורבות חברתית.
- מחקר ההערכה הכולל נועד לבחון את אופן ההפעלה וההטמעה של תוכנית הליבה לשעת חינוך ואת ניצני השפעותיה בשלבי היישום הראשוניים של התוכנית. כמו כן המחקר בודק את תפקידו ואת מעמדו של הרכז לחינוך חברתי ביישום התכנית. נתוני השלב הראשון של ההערכה נאספו בסוף שנת הלימודים תשס"ח באמצעות סקר טלפוני בקרב רכזים חברתיים-קהילתיים, וכן באמצעות קבוצות מיקוד בקרב מנהלי בתי הספר, רכזים חברתיים-קהילתיים ומחנכי כיתות. נתוני השלב השני של ההערכה נאספו לקראת תום שנת הלימודים תשס"ט באמצעות סקר טלפוני בקרב מחנכים.
- הדוח הנוכחי מהווה נדבך אחרון בתהליך ההערכה הכולל ומציג את נתוני הסקר הבוחן את תפיסות המחנכים לגבי תוכנית הליבה לשעות חינוך בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות והטמעתה בבתי הספר, בשנת היישום השנייה של התוכנית.
- שני הדוחות הקודמים דיווחו על: 1. ממצאי קבוצות מיקוד שנערכו בקרב מנהלים, רכזים חברתיים-קהילתיים ומחנכים באפריל 2008. 2. תפיסות ועמדות הרכזים החברתיים-קהילתיים לגבי התכנית בתום שנת היישום הראשונה.

שיטה

- **אוכלוסיית ההערכה:** מחנכים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות בכל המחוזות ובכל המגזרים.
- **איסוף הנתונים:** נערך בחודשי מאי 2009 באמצעות שאלון טלפוני.
- **היענות:** במחקר השתתפו 390 מחנכים ושיעור ההיענות הכללי עמד על 86%.

¹ לפירוט על תכנית הליבה ראה <http://noar.education.gov.il/main/upload/social/liba.htm>

עיקרי הממצאים

יישום תכנית הליבה לשעת חינוך

- מינהל חברה ונוער הגדיר יעדים לגבי היקף יישום התכנית בבתי הספר: 50% מבתי הספר בשנת היישום הראשונה (תשס"ח), 75% בשנת היישום השנייה ו-100% לאחר 3 שנים. בשנת הלימודים תשס"ח התקיימה שביתה ארוכה בחטיבות העליונות ובחלק מחטיבות הביניים אשר שיבשה את התכנון. בתי הספר עסקו בעיקר בהשלמת הפערים הלימודיים שנוצרו והתקשו להתחיל וליישם תכנית לימודים חדשה בתחום החברתי-ערכי. אי לכך מינהל חברה ונוער מתייחס לשנת תשס"ט כשנת היישום הראשונה של תכנית הליבה לשעת חינוך.
- כל המחנכים מדווחים על קיום שעת חינוך קבועה במערכת, כאשר 74% מדווחים על שעה שבועית אחת ורבע מעידים על יותר מכך. רוב המחנכים מדווחים כי העיסוק המרכזי בשעות החינוך הוא בנושאים חברתיים-ערכיים (83% מדווחים כי הם עוסקים בנושאים אלה לפחות במחצית מזמן שיעורי החינוך).
- בסקר הנוכחי שנערך בשנת תשס"ט, בכ-20% מבתי הספר המחנכים מדווחים על יישום מלא, בכ-40% מדווח על יישום חלקי ולמעלה מ-40% מהמחנכים דיווחו כי תכנית הליבה לשעת חינוך אינה מופעלת כלל בכיתתם. יתכן ששיעור המחנכים המיישמים את תכנית הליבה גבוה מהנתונים שנמצאו בסקר, שכן היו מחנכים שדיווחו כי הם מיישמים תכנית חברתית בית ספרית או שכבתית. בקבוצות המיקוד היו רכזים שהסבירו כי הם משתמשים בתכנית הליבה ובעזרתה בונים תכנית ייעודית לבית ספרם. מכאן ניתן לשער כי יש מחנכים הנעזרים בתכנית הליבה לשעת חינוך מבלי להיות מודעים לכך.
- על פי המחנכים, הסיבה העיקרית להעדר היישום היא חוסר הכרות עם התכנית (82 מחנכים). סיבות מרכזיות נוספות שצוינו: העדפה לבחור תכנים ייחודיים המתאימים יותר לכיתה (23), התכנית אינה מיושמת בבית הספר או מיושמת באופן חלקי בלבד (22), קיימת התנגדות לתכנית (9), תכנים אחרים מוכתבים על ידי גורם בית ספרי (6), חוסר זמן (5).
- הקושי המרכזי בו נתקלים מחנכים המיישמים את התכנית הוא מחסור בשעות ליישום תכנית הליבה.

היכרות והדרכה של המחנכים עם תכנית הליבה לשעת חינוך

- כ-40% מכלל המחנכים מדווחים כי הם מכירים את תכנית הליבה במידה רבה או רבה מאוד, ואילו למעלה מ-40% מהמחנכים מדווחים על חוסר הכרות או הכרות מעטה בלבד של התכנית.

- כרבע מהמחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם דיווח על השתתפות במפגש הדרכה חד פעמי קצר, כמעט 40% מהמחנכים השתתפו בסדרת מפגשים ו-40% מהמחנכים מדווחים כי לא השתתפו כלל בהשתלמות אודות תכנית הליבה לשעת חינוך.

עמדות המחנכים כלפי תכנית הליבה לשעת חינוך

- 72% מהמחנכים המפעילים את התכנית מביעים שביעות רצון גבוהה מהתכנית באופן כללי. שביעות הרצון של המחנכים בבתי ספר בפיקוח ממלכתי-דתי נמוכה יותר משביעות הרצון בבתי ספר בפיקוח ממלכתי. לא נמצא הבדל במידת שביעות הרצון של דוברי עברית לעומת דוברי ערבית.
- ההיבטים שזוכים לעמדות החיוביות ביותר מבחינת התכנים והמתודה הם: בהירות התכנים (67%-90%), העשרה לצורך יצירת הפעלות לתלמידים (57%-89%) והקניית ידע בתחום החברתי-ערכי (67%-82%).
- ברמת התלמידים כמחצית עד כשני שלישים מהמחנכים מביעים שביעות רצון גבוהה: מהרלוונטיות לחיי התלמידים (63%-72%), מהמידה בה התכנית מזמנת התנסות חווייתית בנושאים חברתיים-ערכיים (51%-74%), מרמת העניין שהתכנית יוצרת בקרב התלמידים (43%-60%) ובמידת ההתאמה שלה לתלמידים (44%-64%).

פעולות וגורמים בית ספריים הקשורים ליישום תכנית הליבה לשעת חינוך

- כ-60% מהמחנכים (מבתי הספר אשר מפעילים את התכנית) מדווחים כי מנהל בית הספר מעורב ומתעניין בפעילויות המתקיימות סביב התכנית.
- כ-60% מהמחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם מדווחים כי הרכז מסייע בידם במידה רבה ליישם את התכנית.
- כשליש מהמחנכים (מבתי הספר אשר מפעילים את התכנית) חושבים כי הזמן המוקצה בבית ספרם לתכנית מספק. רוב המחנכים שענו כי הזמן המוקדש לתכנית אינו מספק (שני שלישים) חושבים כי הם זקוקים לשעתיים שבועיות לצורך יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתם.

השפעות נתפסות של התכנית בקרב המחנכים

- 30% מהמחנכים שמיישמים את התכנית בכיתתם חשים כי חל שינוי בתכנית המועברת בשעת החינוך. השינויים העיקריים שצינו על ידי מחנכים אלה הם: יותר סדר וארגון, הפעילויות יותר מעניינות ומגוונות, הוכנסו נושאים חדשים והועמקו נושאים קיימים.
- לדעת 56% מהמחנכים תכנית הליבה הובילה לקיום ישיבות המוקדשות לתחום החברתי-ערכי. כמחצית מהמחנכים חשים כי התכנית מקלה עליהם לבצע את תפקידם כמחנכים.

- 90% מהמחנכים חשים כי הפעילות בשעת חינוך תרמה לשיפור הקשר שלהם עם התלמידים. וכשני שלישים מהמחנכים תופסים את תכנית הליבה כבעלת השפעה חיובית על תחושת השייכות של התלמיד למדינה, לבית הספר ולקהילה.
- לתפיסת המחנכים, התרומות המרכזיות של תכנית הליבה הן (בסדר יורד): הקניית ידע וכלים למורים, יצירת סדר וארגון בראיה הכוללת, העלאת החשיבות והמודעות של התחום החברתי-ערכי ושיפור האקלים הבית-ספרי.
- ההמלצה העיקרית של המחנכים לשיפור היא להוסיף שעת חינוך. המלצה נוספת שהרבתה להופיע היא הוספה והרחבה של תכנים בתכנית.

סיכום והמלצות על סמך שני שלבי ההערכה

מסקר הרכזים החברתיים-קהילתיים שנערך במסגרת השלב הראשון של ההערכה, בסוף שנת הלימודים תשס"ח, ניתן להתרשם באופן כללי כי התכנית מוכרת ומוטמעת היטב ברמת הרכזים החברתיים אולם הרכזים דיווחו על כך שהתכנית פחות מוטמעת ברמת המחנכים, ורבים מהקשיים שדווחו על ידי הרכזים מתייחסים להתמודדות מול צוות ההוראה. הסקר הנוכחי בחן את אותם ההיבטים מנקודת מבטם של המחנכים ומגלה כי אכן התכנית חלחלה פחות לרמת המחנכים.

על פי סקר הרכזים, נכון לסוף שנת היישום הראשונה של התוכנית, הרכזים דיווחו כי היא מיושמת, במידה זו או אחרת, בלמעלה מ-80% מבתי הספר. על פי סקר המחנכים הנוכחי, נכון לסוף שנת תשס"ט המחנכים מדווחים על יישומה, במידה זו או אחרת, בכמעט 60% מבתי הספר. הסיבה המרכזית לחוסר יישום התכנית על פי המחנכים היא חוסר הכרות.

אם במסגרת סקר הרכזים הם דיווחו כי כמחצית מהמחנכים בבתי הספר מכירים אותה, והם חשים כי קיים צורך בהדרכות נוספות, בעיקר בקרב המחנכים, בסקר הנוכחי נבחן מידע זה ממקור ראשון, מהמחנכים עצמם. ממצאי סקר המחנכים מחזקים את ממצאי סקר הרכזים - למעלה מ-40% מהמחנכים מעידים על חוסר הכרות או הכרות מעטה בלבד של התכנית, וכן 40% מדווחים כי לא השתתפו בהשתלמות כלשהי בנוגע לתכנית. נתון נוסף שניתן לקשור לכאן הוא שכ-60% מהמחנכים (מבתי הספר אשר מפעילים את התכנית) מדווחים כי מנהל בית הספר מעורב ומתעניין בפעילויות המתקיימות סביב התכנית, ומכאן שבכ-40% מבתי הספר מידת המעורבות של המנהל ביישום התכנית אינה גבוהה. במטרה להגביר את המעורבות והמחויבות לתחום החברתי-ערכי בכלל ולתכנית הליבה לשעת חינוך בפרט, נדרשת עבודה עם מנהלים ורכזים כאחד. מהלך שיכול לתרום להגדלת מספר בתי הספר המיישמים את התכנית ולהעמקת אופן יישומה.

בדומה לרכזים, הקושי המרכזי בו נתקלים מחנכים המיישמים את התכנית הוא מחסור בשעות ליישום תכנית הליבה. לטענתם, שעת חינוך אחת אינה מספיקה. גם בקבוצות המיקוד שכונסו באמצע שנת הלימודים תשס"ח, עלה כי הקושי העיקרי הוא מחסור בשעות לצורך יישום התכנית. מומלץ להעמיק את ההדרכה באופן שתתן יותר כלים לשיקול דעת בסיגול והתאמה של חומרים והפעלות בהתאם לצרכי הכיתה.

קושי נוסף שצוין הן על ידי הרכזים והן על ידי המחנכים הוא אי התאמה של התכנית לאוכלוסיית התלמידים. אין ספק כי קיים קושי לבנות תכנית חינוכית שתתאים לכלל התלמידים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות. מדובר בכיתות הטרוגניות הכוללות תלמידים ברמות לימוד שונות, מרמות סוציו-אקונומיות שונות ובעלי מטען ערכי שונה. יש לציין כי חומרי התכנית כוללים תקליטור בערבית אשר מבוסס על תרגום והתאמה של חומרי הלימוד וההפעלות, והתקליטור בעברית כולל התאמות לחמ"ד. כמו כן, באתר האינטרנט מופיע מגוון של הפעלות חלופיות המאפשרות למחנכים בחירה של ההפעלה המתאימה ביותר לתלמידיהם. יתכן והסיבה לתחושה של חוסר התאמה נובעת מחוסר נגישות לכלל חומרי הלימוד, למשל בשל מחסור באמצעים טכנולוגיים (תקליטור, מחשב, מדפסת) או העדר משאבים המאפשרים הדפסה של החומרים הנדרשים. מפתחי התכנית צריכים לבחון האם יש מקום לבצע התאמות נוספות לאוכלוסיות שונות ולוודא כי החומרים המתאימים אכן זמינים למחנכים.

היו מחנכים שצינו כי קיים צורך בשיפור התכנית (בעיקר הכנסת נושאים נוספים ושיפור איכות החומרים הקיימים). כמו כן חלק ניכר מהמחנכים (למעלה מ-60%) חושבים כי קיימים נושאים רלוונטיים אשר אינם מופיעים בתכנית. מומלץ לבחון מהם הנושאים החסרים בתכנית, ולשקול האם יש מקום לתוספות.

ממצאי סקר הרכזים החברתיים-קהילתיים, עלה כי רובם (64%-88%) מביעים עמדות חיוביות כלפי תוכנית הליבה לשעת החינוך. רוב הרכזים (71%) תופסים את התוכנית כבעלת השפעה חיובית על התחום החברתי-ערכי בבית הספר, ו-96% מהם חושבים כי יש לקדם את התוכנית ולהמשיך להטמיעה בבית הספר. לעומת זאת, ממצאי סקר המחנכים ניתן ללמוד כי בקרב מחנכי הכיתות קיימת שביעות רצון בינונית מתוכנית הליבה לשעת החינוך בכללותה (55%-76% מרוצים במידה רבה), וכן מהנושאים המופיעים בה (כ-70% הביעו שביעות רצון רבה מכל נושא שצוין). 30% מהמחנכים שמיישמים את התכנית בכיתתם חשים כי חל שינוי בתכנית המועברת בשעת החינוך. לדעת המחנכים, התרומות המרכזיות של תכנית הליבה הן הקניית ידע וכלים למורים ויצירת סדר וארגון בראיה הכוללת.

הרכז החברתי הוא הגורם הבית ספרי האמון על הטמעת התכנית. יחד עם זאת, ברבע מבתי הספר המחנכים מדווחים כי היועצת מהווה גורם משמעותי ביישום והטמעת התכנית. מובילי התכנית צריכים להחליט האם הם מעוניינים במעורבות בעלת תפקיד זה בתהליך היישום וההטמעה.

בדומה לרכזים, המחנכים מעידים כי בקרב בתי הספר הממלכתיים-דתיים התכנית מיושמת פחות, הם מכירים פחות את התכנית וקיימת שביעות רצון נמוכה יותר מתכנית הליבה שעת חינוך בהשוואה לבתי ספר ממלכתיים. מומלץ לבחון מהן הסיבות לכך שהתכנית מתקשה לחדור לאוכלוסיית בתי ספר אלה. גם בקרב מחנכים מבתי ספר דוברי ערבית נמצאה רמת הכרות נמוכה יותר, ודווח על פחות יישום בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית. יחד עם זאת לא נמצא הבדל במידת שביעות הרצון של מחנכים דוברי ערבית לעומת דוברי עברית. כמו כן, מחנכים במגזר הערבי מדווחים על השתתפות רבה יותר בהשתלמויות אודות התכנית, והם אף תופסים את ההדרכות כיותר אפקטיביות בהשוואה למחנכים דוברי עברית.

1. מבוא

רקע²

החינוך החברתי - קהילתי מבקש להוביל תהליך של למידה חברתית בבית הספר, לטפח חינוך ערכי, לקדם את ההתפתחות המוסרית-חברתית של תלמידיו ולהשפיע על אורח החיים הבית ספרי. פעילות החינוך החברתי מבקשת לקדם מטרות הן לטווח הקצר והן לטווח הארוך. בטווח הקצר הוא חותר לכונן חברת נעורים המאפשרת התנסות במצבי חיים "כאן ועכשיו", ובטווח הארוך הוא מבקש להכין את התלמידים להיות אזרחים פעילים ומעורבים בחברה. החינוך החברתי-קהילתי למתבגרים מבקש לסייע לברר את זהותם האישית והחברתית, לבחון את סולם הערכים שלהם ואת יישומו במציאות, ולחזק את תחושת השייכות שלהם לכיתה, לבית הספר, לחברה ולמדינה.

שעת החינוך היא המסגרת הבסיסית ללמידה חברתית - קהילתית במכלול הפעילויות החינוכיות - חברתיות של בית הספר. שעת החינוך מהווה יסוד מניע לפעילויות במסגרות נוספות של בית הספר (אירועים, טקסים, טיולים וכדומה). כמו כן, קיימת זיקה בין התכנים הערכיים של שעת חינוך לבין תחומי הדעת השונים הנלמדים בבית הספר.

החל משנת הלימודים תשס"ח, נכללת שעת החינוך בתכנית הליבה של משרד החינוך. לאור זאת נבנתה, על ידי תחום חינוך חברתי-קהילתי במינהל חברה ונוער, תכנית רב שנתית לשעות חינוך, המהווה חלק אינטגרלי מיעדי מערכת החינוך. התכנית נבנתה מתוך אמונה כי תכנית מוגדרת ומובנת לשעות חינוך תסייע למחנכים לנהל אותה עם תלמידיהם באורח שיטתי, מקצועי ובאווירה נינוחה.

מטרת התכנית היא לסייע למחנכים בתכנון התערבות מודעת ומושכלת המטפחת תפיסה ערכית, רגישות חברתית והתנסות במעורבות חברתית.

התכנית מיועדת לשעות חינוך בכיתות ז' – י"ב ומושתתת על שלושה צירים מרכזיים:

- **ציר ערכי** - בנוי על אבני היסוד של החינוך החברתי קהילתי: חינוך לאורח חיים דמוקרטי, סולידאריות ואחריות חברתית, מנהיגות, זהות, מחויבות למדינת ישראל.
- **ציר התפתחות התלמיד** - הרחבת הפרספקטיבה החברתית והחשיבה המוסרית (פרט – קבוצה – כיתה – שכבה – בית ספר – קהילה – מדינה – עולם).
- **ציר הזמן הבית ספרי** - שלבים בהתפתחות הכיתה כקבוצה חברתית, הזמן הבית ספרי (תחילה-סיום שנה וכו'), לוח השנה (חגים ומועדים).

² מתוך מסמכים של תחום חינוך חברתי-קהילתי במינהל חברה ונוער המופיעים באתר האינטרנט של משרד החינוך

הגישה הפדגוגית - מתודית העיקרית של התכנית היא **למידה חברתית** המכוונת להכשיר את התלמיד לתפקוד בחברה על מסגרותיה השונות. בבסיס הלמידה החברתית מונח העיקרון של **"למידה מתוך התנסות"** שהיא מתודה מרכזית להפנמת ערכים ולהתנהגות חברתית העומדת בהלימה להם.

עקרון מתודי נוסף העומד בבסיס התכנית הוא **עיקרון הספיראליות**. הנושאים המרכיבים את תכנית הליבה מתפתחים באופן ספיראלי לאורך שנות הלימוד בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה, העיסוק בנושאים הוא הדרגתי, ומותאם ליכולות ולמאפיינים של שכבות הגיל השונות. החזרה הספיראלית, ברמות קושי שונות, מסייעת להפנמה של מיומנויות וכישורים חברתיים.

מטרת המחקר

מינהל חברה ונוער יזם מחקר הערכה שנועד לבחון את אופן ההפעלה וההטמעה של תכנית הליבה לשעות חינוך בכיתות ז'-יב'. ממצאי ההערכה נועדו לסייע למינהל חברה ונוער בקבלת החלטות לגבי אופן המשך פיתוח התכנית תוך התאמה לצרכי בתי הספר.

ההערכה נועדה לבחון את יישום תכנית הליבה לשעות חינוך, תוך התמקדות בהיבטים הבאים: (א) אופן הפעלת התכנית הלכה למעשה; (ב) שביעות רצון מהתכנית ומהחומרים הנכללים בה; (ג) הגורמים המקדמים את הטמעת התכנית והגורמים המעכבים את הטמעתה בבתי הספר; (ד) ההדרכה ומידת ההיכרות של העוסקים במלאכה עם התכנית; (ה) התפיסות לגבי השפעותיה על התלמידים על המחנכים ועל הגישה החברתית-ערכית בבית הספר; (ו) תפקידו ומעמדו של הרכז לחינוך חברתי ביישום התכנית..

מחקר ההערכה מבוסס על **מערך דו שלבי** – שלב ראשון נערך בתום שנת הלימודים תשס"ח (בתום שנת היישום הראשונה) וממצאיו סיפקו תמונת מצב ראשונית מזווית הראיה של הרכזים החברתיים-קהילתיים, כמו כן נאספו נתונים איכותניים באמצעות קבוצות מיקוד של מנהלי בתי ספר, רכזים ומחנכים. שלב הנוכחי הינו השלב השני שהתבצע לקראת סוף שנת הלימודים תשס"ט (בתום שנת היישום השנייה) במטרה להשלים תמונת מצב כוללת עם הוספת נדבכים מזווית הראיה של מחנכי כיתות. מערך דו –שלבי זה מאפשר קבלת תמונה רחבה מנקודות מבט שונות.

ממצאי השלב הראשון מפורטים בדוחות הביניים³. **הדוח הנוכחי מבוסס על שלב איסוף הנתונים השני, ומתאר את עמדות מחנכי הכיתות כלפי תכנית הליבה לשעות חינוך והטמעתה בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות, בהתבסס על הראיונות הטלפוניים עם מדגם של מחנכי כיתות.**

³ "הערכת תכנית הליבה לשעות חינוך בחטיבות הביניים ובבתי הספר העל יסודיים - דוח ביניים לסיכום ממצאי קבוצות המיקוד" ראמ"ה, אוגוסט 2008 ו"הערכת תכנית הליבה לשעות חינוך בחטיבות הביניים ובבתי הספר העל יסודיים - דוח ביניים לסיכום ממצאי ראיונות טלפונים עם הרכזים החברתיים" ראמ"ה, מאי 2009

2. שיטה

ההערכה הכוללת התבצעה תוך שילוב שתי פרדיגמות מחקריות – כמותית ואיכותנית ("Mixed Methods"). הכלים בשימוש הפרדיגמה האיכותנית מאפשרים לחקור נושא, על כל היבטיו, לעומק. אולם קיים קושי בהכללת הממצאים לכלל האוכלוסייה הנחקרת. הכלים בפרדיגמה הכמותית, לעומת זאת, מאפשרים לקבל תמונת מצב סטטיסטית מייצגת (כלומר מאפשרים הכללה), אולם הבירור הוא קונקרטי ואחיד. שילוב שיטות הערכה כמותיות ואיכותניות מאפשר תמונת מצב מקיפה ומעמיקה.

בשלב הראשון של מחקר ההערכה, שנועד לבחון את תמונת המצב בתום שנת היישום הראשונה, נאספו נתונים כמותיים באמצעות סקר טלפוני בקרב 279 רכזים חברתיים-קהילתיים. איסוף נתונים אלה נערך במהלך החודשים יולי-אוקטובר 2008⁴. כמו כן נאספו נתונים איכותניים באמצעות קבוצות מיקוד בקרב 14 מנהלי בתי ספר, 30 רכזים חברתיים ו-24 מחנכים. איסוף הנתונים האיכותניים בוצע במהלך חודש אפריל 2008.

בשלב השני, עליו מבוסס הדוח הנוכחי, נאספו נתונים כמותיים באמצעות סקר טלפוני בקרב מחנכי כיתות. איסוף נתונים זה נערך במהלך החודשים מאי-יוני 2009.

אוכלוסיית המחקר ומדגם המשיבים

אוכלוסיית המחקר בסקר המחקרים כללה את כלל חטיבות הביניים והחטיבות העליונות בארץ, בפיקוח ממלכתי ובפיקוח ממלכתי דתי, אשר להם רכז חברתי-קהילתי. סוגי המוסדות שנכללו במסגרת הדגימה - מתוכה נדגמו בתי הספר למחקר – כוללים: בתי ספר רגילים, בתי ספר חקלאיים, ובתי ספר השייכים לקיבוצים או למושבים. כמו כן, במסגרת הדגימה נכללו חלק מהישיבות ומהאולפנות, עפ"י החלטות פרטניות שהתקבלו בסיוע מינהל חברה ונוער. בסך הכל כללה מסגרת הדגימה 793 בתי ספר.

המדגם התבסס על דגימת שכבות: בשלב הראשון חולקה האוכלוסייה בהתאם לשפת הלימוד: בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. מקרב בתי הספר דוברי הערבית נדגמו כלל בתי הספר השייכים למגזר הבדואי ולמגזר הדרוזי (בשל מספרם הקטן) וכן בוצעה דגימה מקרית מבתי הספר השייכים למגזר הערבי, בהתאם לייצוגם היחסי במסגרת הדגימה. מקרב בתי הספר דוברי העברית, נשמר הייצוג היחסי על-פי מחוזות משרד החינוך⁵. ניתן לראות את מספר המשיבים לפי בחלוקה לפי שפה, פיקוח ומחוזות בלוחות 1-2.

⁴ בשל חופשת הקיץ וקושי בהשגת הנבדקים, איסוף הנתונים הופסק במהלך המחצית השנייה של אוגוסט וחודש בתחילת שנת הלימודים; עם זאת, עיקר הנתונים נאספו בחודש יולי 2008.

⁵ לצורך המחקר אוחדו מחוז מנח"י ומחוז ירושלים.

בסך הכל כלל המדגם 455 בתי ספר, כאשר בכל בית ספר פנו לראיין מחנך כיתה אחד שנדגם באופן מיקרי. נתוני השאלון שוקללו בהתאם לפרופורציה של כל קבוצה באוכלוסיה (כפי שכבר צוין, ראשית חולקה האוכלוסייה לפי שפת הלימוד, בקרב דוברי הערבית השקלול התבסס על מגזר – ערבי, דרוזי ובדואי, בקרב דוברי הערבית השקלול התבסס על פיקוח ועל מחוזות משרד החינוך).

כלי ההערכה

שאלון המחקרים כולל 99 שאלות + שאלות רקע, רובן סגורות. השאלון מתמקד בהיבטים הבאים:

- (א) אופן קיום שעת חינוך בכלל ויישום התכנית בפרט
 - (ב) מידת ההיכרות ומנגנוני ההדרכה של המחקרים עם תכנית הליבה לשעת חינוך
 - (ג) שביעות רצון מתכנית הליבה לשעת חינוך ומהחומרים הנכללים בה
 - (ד) השפעות נתפסות של תכנית הליבה לשעת חינוך על התלמידים, על המחנך ועל התפיסה החברתית-ערכית בבית הספר
- שאלון הסקר מופיע בנספח 2.

שיעור ההיענות לסקר

דו"ח זה מבוסס על נתונים מראיונות טלפונים עם 390 מחנכים ברחבי הארץ שהתבקשו לענות על השאלון לעיל. שיעור ההיענות הכללי עמד על 86%. לוח 1 מציג נתונים אודות מספר המחקרים שהשיבו לסקר ואחוז ההיענות שלהם, על פי מגזר שפה ופיקוח. לוח 2 מציג את מספר המשיבים ואחוז הענות המחקרים לפי מחוז ופיקוח עבור דוברי עברית בלבד. מכיוון שמספר המשיבים במדגם אינו תואם את הייצוג היחסי של כל קבוצה באוכלוסיה, נתוני הסקר שוקללו בהתאם לפרופורציה באוכלוסיה, על מנת שהתוצאות תהיינה מייצגות.⁶

לוח 1: מספר המשיבים ואחוז הענות המחקרים על פי פיקוח ומגזר

דוברי ערבית				דוברי עברית			כלל המדגם	
לפי מגזר			כלל דוברי ערבית	לפי פיקוח		כלל דוברי עברית		
ערבים	דרוזים	בדואים		ממלכתי	ממ"ד			
65	19	22	106	143	69	212	390	מספר משיבים
87%	79%	79%	83%	87%	87%	87%	86%	אחוז הענות

⁶ כאמור, השקלול בוצע עפ"י פיקוח ומחוז (בקרב דוברי עברית) ומגזר (בקרב דוברי ערבית).

לוח 2 : מספר המשיבים ואחוז הענות המוחנכים על פי מחוז בקרב דוברי עברית בלבד

מחוז	מספר משיבים			אחוז הענות
	סה"כ משיבים	פיקוח		
		ממ"ד	ממלכתי	
י-ם + מנח"י	37	22	15	88%
צפון	31	13	18	94%
חיפה	32	11	21	78%
מרכז	64	19	45	86%
תל אביב	35	8	27	81%
דרום	35	7	28	88%
התיישבותי	50	16	34	91%

בלוחות 1 ו-2 ניתן לראות כי אחוז ההיענות המינימלי בסקר המוחנכים הוא 78%.

3. פירוט הממצאים

כאמור ממצאי הסקר הנוכחי מבוססים על השלב השני של מחקר ההערכה. בשלב הראשון בוצעו סקר טלפוני בקרב רכזים חברתיים-קהילתיים וקבוצות מיקוד בקרב קבוצות נבחרות של מנהלים, רכזים ומחנכים.

ממצאי סקר הרכזים החברתיים-קהילתיים, שנערך בסוף שנת הלימודים תשס"ח, ניתן ללמוד כי רובם (64%-88%) מביעים עמדות חיוביות כלפי תוכנית הליבה לשעת החינוך. רוב הרכזים (71%) תופסים את התוכנית כבעלת השפעה חיובית על התחום החברתי – ערכי בבית הספר, ו-96% מהם חושבים כי יש לקדם את התוכנית ולהמשיך להטמיעה בבית הספר.

נכון לסוף שנת היישום הראשונה של התוכנית הרכזים מדווחים כי היא מיושמת, במידה זו או אחרת, בלמעלה מ-80% מבתי הספר. מרבית הרכזים מכירים את התוכנית, ועל פי דיווחי הרכזים, כמחצית מהמחנכים בבתי הספר מכירים אותה. הרכזים החברתיים-קהילתיים מדווחים כי קיים צורך בהדרכות נוספות, בעיקר בקרב המחנכים.

באופן כללי ניתן להתרשם כי התכנית מוכרת ומוטמעת היטב ברמת הרכזים החברתיים אולם הרכזים מדווחים על רמה פחותה יותר של יישום והטמעה ברמת המחנכים, ורבים מהקשיים שדווחו על ידי הרכזים מתייחסים להתמודדות מול צוות ההוראה.

להלן יוצגו ממצאי סקר המחנכים, שנערך לקראת סוף שנת הלימודים תשס"ט, וניתן יהיה ללמוד כיצד התכנית מיושמת ומוטמעת וכיצד היא נתפסת על ידי צוות ההוראה אשר אמון על הפעלתה אל מול התלמידים.

בחלק מהנושאים יוזכרו ממצאים מסקר הרכזים ומקבוצות המיקוד שנערכו בשנת תשס"ח, ויושוו אל מול נתוני המחנכים, במטרה להציג תמונה כוללת.

ממצאי השאלון המחנכים יוצגו בדוח בתמונה מסכמת, וכן בהשוואה לפי מגזר שפה. פילוח לפי פיקוח בקרב דוברי העברית, ולפי מגזר בקרב דוברי הערבית יוצג רק במקרים בהם מספר המשיבים מאפשר ביצוע השוואה (מספר משיבים מינימלי לביצוע ההשוואה = 30 בכל קבוצה, למעט הדרוזים והבדואים בהם השתתפה כל האוכלוסייה במדגם ולכן מתאפשרת הצגת נתוני השאלות בהן לא בוצע סינון כלשהו של המשיבים, אשר הפחית את מספרם). בחלק מהשאלות יוצגו חתכים נוספים הרלוונטיים לשאלה. במהלך הדוח יצוינו רק הבדלים שנמצאו משמעותיים מבחינה סטטיסטית. במידה ואין ציון במלל להבדלים בין הקבוצות, המשמעות היא שההבדלים הנראים אינם גדולים במידה מספקת, ויכולים לנבוע מטעות הדגימה.

3.1 סטטוס יישום תכנית הליבה לשעת חינוך

בפרק זה יוצגו נתונים אודות קיום שעת חינוך בכלל ובעיקר אודות יישום תכנית הליבה בבתי הספר, תרומת בעלי תפקידים בבית הספר ובמערכת החינוך להטמעת התכנית, וקשיים ביישום התכנית, כל זאת על סמך דיווחי מחנכי הכיתות.

3.1.1 סטטוס שעת חינוך

בטרם נתייחס לתכנית הליבה באופן ספציפי נציג נתונים אודות שעת החינוך באופן כללי. להלן יוצגו נתונים שיתייחסו לשאלות "האם אכן מתקיימת בבתי הספר שעת חינוך באופן ממוסד במערכת השעות, כפי שמורה חוזר מנכ"ל, ומהן הפעילויות שהמחנכים מקיימים במהלכה?". בלוח 3 מוצגים נתונים לגבי קיום שעת חינוך בבית הספר **במסגרת שעה קבועה במערכת**, לפי דיווחי המחנכים.

לוח 3: קיום שעת חינוך במסגרת שעה שבועית קבועה במערכת, לפי דיווחי המחנכים - התפלגות באחוזים עבור דוברי עברית בחלוקה לפי פיקוח ועבור דוברי ערבית בחלוקה לפי מגזר

כלל המדגם n=390	דוברי ערבית				דוברי עברית			
	כלל דוברי ערבית n=106	לפי מגזר			כלל דוברי עברית n=284	לפי פיקוח		
		בדואים n=22	דרוזים n=19	ערבים n=65		ממ"ד n=96	ממלכתי n=188	
74%	92%	100%	91%	93%	68%	72%	66%	כן, שעה בשבוע
21%	5%	0%	4%	6%	27%	25%	28%	כן, שעתיים בשבוע
5%	2%	0%	4%	1%	5%	4%	6%	כן, יותר משעתיים בשבוע
0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	לא

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

ניתן לראות בלוח 3 כי כל המחנכים מדווחים על קיום שעת חינוך קבועה במערכת. כמו כן, מהממצאים עולה כי באופן כללי בקרב דוברי עברית מתקיימות יותר שעות חינוך בהשוואה לדוברי ערבית: בקרב בתי ספר דוברי ערבית כמעט כל המחנכים (92%) מדווחים על שעה שבועית אחת, ואילו בקרב בתי ספר דוברי עברית כשני שלישים מהמחנכים מדווחים על שעה שבועית אחת, וכשליש מהם מדווחים על שעתיים שבועיות ויותר.

נתוני לוח 3 מתייחסים באופן כללי לקיומה שעת חינוך, ללא קשר לתכנים המועברים בשעה זו או ליישום תכנית הליבה לשעת חינוך. לאחר שראינו כי כל המחנכים מדווחים על קיומה של שעת חינוך באופן קבוע במערכת, נעבור לבחון את הסוגיה "מה נעשה באותן שעות חינוך?". לשם כך, התבקשו המחנכים להשיב על סדרה של היגדים המתארים פעולות אפשריות שונות שיכולות להתבצע במסגרת שעת חינוך. המחנכים העריכו את היקף הזמן בו עסקו בכל פעולה במסגרת שעות החינוך בחודש

שקדם לביצוע הסקר. דיווחי המחקרים אודות עיסוק בפעילויות השונות במשך מחצית מזמן שיעור חינוך או יותר, מוצגים בלוח 4.

לוח 4: היקף העיסוק בפעילויות שונות במהלך שעת החינוך, לפי דיווחי המחקרים. אחוז המשיבים "מחצית מהזמן ויותר" - התפלגות באחוזים עבור דוברי עברית בחלוקה לפי פיקוח ועבור דוברי ערבית בחלוקה לפי

מגזר

כלל המדגם n=376	דוברי ערבית				דוברי עברית			
	כלל דוברי ערבית n=103	לפי מגזר			כלל דוברי עברית n=267	לפי פיקוח		
		בדואים n=22	דרוזים n=19	ערבים n=62		ממ"ד n=92	ממלכתי n=174	
83%	91%	96%	100%	89%	79%	85%	77%	עיסוק בנושאים חברתיים - ערכיים
57%	85%	71%	96%	86%	47%	47%	48%	עיסוק בנושאים מחיי היום יום של הכיתה
54%	84%	79%	83%	85%	43%	42%	45%	עיסוק בנושאים שעל סדר היום הציבורי -אקטואליה
42%	84%	71%	88%	85%	27%	19%	32%	טיפול בנושאי משמעת
29%	58%	54%	83%	55%	19%	8%	25%	העברת הודעות

*מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

הנתונים בלוח 4 מבוססים על דיווחים סובייקטיביים של המחקרים ולכן לא ניתן להסיק מהם מהו משך הזמן בו עוסקים בכל נושא. יחד עם זאת ניתן ללמוד באיזה פעילויות המחקרים עוסקים יותר ובאיזה פחות במהלך שעות החינוך. הנתונים מלמדים כי על פי דיווחי המחקרים העיסוק המרכזי בשעות החינוך הוא בנושאים חברתיים-ערכיים. כמו כן, המחקרים מדווחים על הקדשת זמן בהיקף משמעותי גם לעיסוק בנושאים מחיי היום יום של הכיתה ולעיסוק בנושאים שעל סדר היום הציבורי. טיפול בנושאי משמעת והעברת הודעות הן פעילויות הגוזלות פחות זמן מהמחקרים.

באופן כללי, מחנכים דוברי ערבית מדווחים על עיסוק בכל אחת מהפעילויות שצינו בסקר בהיקף גדול יותר מאשר בקרב מחנכים דוברי עברית.

70 מחנכים ציינו כי הם עסקו בשעת חינוך גם בנושאים אחרים שלא צוינו במסגרת השאלון. הנושאים העיקריים שהועלו הם: אירועים וחגי ישראל (23), פעילות חברתית חווייתית (15), הכנה לחיים ועידוד לעצמאות (9), הכנה לצה"ל (9), צרכים לימודיים (8) וגיל ההתבגרות (7).

3.1.2 סטטוס יישום תכנית הליבה לשעת חינוך

מינהל חברה ונוער הגדיר יעדים לגבי היקף יישום התכנית בבתי הספר: 50% מבתי הספר בשנת היישום הראשונה (תשס"ח), 75% בשנת היישום השנייה ו-100% לאחר 3 שנים. בשנת הלימודים תשס"ח התקיימה שביתה ארוכה בחטיבות העליונות ובחלק מחטיבות הביניים אשר שיבשה את התכנון. בתי הספר עסקו בעיקר בהשלמת הפערים הלימודיים שנוצרו והתקשו להתחיל וליישם תכנית לימודים חדשה בתחום החברתי-ערכי. אי לכך מינהל חברה ונוער מתייחס לשנת תשס"ט כשנת היישום הראשונה של תכנית הליבה לשעת חינוך.

לפני שנתייחס ליישום תכנית הליבה באופן ספציפי נבחן האם במסגרת שעת החינוך המכונים פועלים על פי תכנית שנתית מובנית כלשהי. לוח 5 מציג את תשובות המכונים לגבי הפעלת תכנית שנתית מובנית במהלך שעת החינוך. יש לציין כי מדובר בשאלה פתוחה, לא הוצגו תשובות אפשריות בפני המכונים בשלב זה.

לוח 5: קיום תכנית שנתית מובנית המופעלת במהלך שעת החינוך, לפי דיווחי המכונים - התפלגות באחוזים עבור דוברי עברית בחלוקה לפי פיקוח ועבור דוברי ערבית בחלוקה לפי מגזר

כלל המדגם n=390	דוברי ערבית				דוברי עברית			
	כלל דוברי ערבית n=106	לפי מגזר			כלל דוברי עברית n=284	לפי פיקוח		
		בדואים n=22	דרוזים n=19	ערבים n=65		ממ"ד n=96	ממלכתי n=188	
28%	36%	32%	21%	40%	25%	26%	24%	לא מופעלת תכנית מובנית
32%	27%	46%	38%	22%	33%	20%	40%	תכנית הליבה לשעת חינוך
25%	48%	39%	58%	48%	17%	31%	10%	תכנית שכל מחנך בנה / פיתח בעצמו
30%	25%	14%	38%	25%	37%	27%	53%	תכנית שכבתית
27%	33%	29%	38%	34%	25%	29%	23%	תכנית בית ספרית
11%	13%	18%	21%	11%	10%	15%	7%	תכנית כישורי חיים
4%	2%	4%	0%	1%	5%	10%	2%	תכנית של חמ"ד

במידה ומופעלת תכנית שנתית מובנת, המשיבים יכלו לענות יותר מתשובה אחת

מלוח 5 עולה כי כמעט שלושה רבעים מהמכונים מעידים כי בכיתתם מופעלת תכנית מובנית כלשהי במהלך שעות חינוך. 28% מהמכונים מדווחים כי אינם מפעילים בשעת חינוך תכנית שנתית מובנית כלשהי, וכשליש מהמכונים ציינו במפורש כי הם מפעילים את תכנית הליבה לשעת חינוך. שיעור ניכר מהמכונים דיווח על הפעלת תכנית פנים בית ספרית (תכנית בית ספרית, שכבתית או שפותחה על ידי

המחנך). יתכן וחלק מהתכניות הבית ספריות והשכבתיות הן תכנית המבוססות על תכנית הליבה לשעת חינוך, אך המחנכים אינם מודעים לכך.

בהשוואה בין מחנכים דוברי עברית למחנכים דוברי ערבית ניתן לראות כי: אחוז גבוה יותר של דוברי ערבית מדווח על אי הפעלה של תכנית חברתית כלשהי (36% לעומת 25%), וכן מחנכים דוברי ערבית מדווחים יותר על הפעלת תכנית שפותחה על ידי המחנך בהשוואה למחנכים דוברי עברית (48% לעומת 17%).

בלוח 5 הוצגו תשובות המחנכים לשאלה פתוחה ("האם קיימת תכנית שנתית מובנית המופעלת בכיתתך במסגרת שעת החינוך? אם כן, איזו תכנית?"), ועד כה לא נשאלו המחנכים באופן ישיר לגבי תכנית הליבה לשעת חינוך. נעבור כעת לבחון את סטטוס יישום תכנית הליבה לשעת חינוך, בהתאם לשאלות ישירות שהופנו למחנכים אודות עניין זה. לוח 6 מציג את תפיסות המחנכים לגבי מצב יישום התכנית בכיתתם.

לוח 6: סטטוס יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בבתי הספר לפי דיווחי המחנכים. התפלגות באחוזים

עבור דוברי עברית בחלוקה לפי פיקוח ועבור דוברי ערבית בחלוקה לפי מגזר

כלל המדגם n=384	דוברי ערבית				דוברי עברית			
	כלל דוברי ערבית n=105	לפי מגזר			כלל דוברי עברית n=279	לפי פיקוח		
		בדואים n=21	דרוזים n=19	ערבים n=65		ממ"ד n=96	ממלכתי n=183	
19%	12%	15%	4%	13%	21%	9%	28%	כן, באופן מלא
38%	35%	42%	42%	32%	39%	37%	40%	כן, באופן חלקי
44%	53%	42%	54%	55%	40%	54%	33%	לא

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

לוח 6 עולה כי ביותר ממחצית מבתי הספר החל יישום חלקי או מלא של תכנית הליבה: בכ-20% מבתי הספר תכנית הליבה מיושמת באופן מלא, בכ-40% התכנית מיושמת באופן חלקי. מנגד למעלה מ-40% מהמחנכים מדווחים כי התכנית אינה מופעלת כלל בכיתתם⁷. על סמך הדיווחים, שיעור בתי הספר דוברי העברית המיישמים את התכנית באופן מלא גבוה יותר משיעורם של בתי ספר דוברי הערבית. כמו כן, בבתי ספר ממלכתיים בחינוך דובר העברית שיעור המחנכים שדיווחו על יישום מלא של התכנית גבוה יותר משיעורם בבתי הספר הממלכתיים – דתיים. בהתאמה ניתן לראות כי בבתי הספר ממלכתיים דוברי עברית רק שליש מהמחנכים מדווחים כי התכנית אינה מיושמת, לעומת למעלה ממחצית מהמורים בבתי ספר דוברי ערבית ובבתי ספר ממלכתיים-דתיים.

⁷ מחנכים שהשיבו כי אינם מפעילים את התכנית בכיתתם סיימו את השאלון בשלב זה, מתוך הנחה שאם אינם מפעילים את התכנית לא יוכלו להשיב על שאלות הנוגעות אליה ולאופן הפעלתה.

ניתן לראות, אם כן, כי כאשר המחקרים נשאלו על יישום תכנית מובנית במהלך שעת חינוך, רק 32% ציינו כי תכנית הליבה מופעלת בכיתתם (ראה לוח 5). כאשר המחקרים נשאלו באופן ישיר האם הם מפעילים את התכנית, שיעור המחקרים שדיווחו על יישום כלשהו עלה ל-57% (ראה לוח 6, יישום חלקי ויישום מלא). הצורך של 25% מהמחקרים באמירה מפורשת של שם התכנית, כדי לציין כי הם מפעילים אותה, מעלה את הסברה כי מחנכים רבים אינם מכירים את התכנית בשמה, ולכן לא ציינו אותה עד שלא הוזכרה בפניהם באופן מפורש. אפשרות אחרת היא שקיים מספר לא מבוטל של בתי ספר בהם מיישמים את התכנית אך היא לא הוטמעה באופן מעמיק ומשמעותי.

נחזור לנתוני סקר הרכזים שנערך בסוף שנת תשס"ח ונגלה כי הרכזים דיווחו על יישום רב יותר של התכנית בהשוואה למחקרים בסקר הנוכחי. אם בקרב המחקרים כ-20% מעידים על יישום מלא של התכנית, בקרב הרכזים עומד שיעור המעידים כך על כ-30%. מכאן שלגבי **יישום מלא** של התכנית ניתן לומר כי **הפערים בין דיווחי הרכזים לדיווחי המחקרים אינם גדולים**.

לעומת זאת נמצא פער גדול בין דיווחי הרכזים לבין דיווחי המחקרים לגבי חוסר יישום מוחלט של תכנית הליבה לשעת חינוך. בסקר הרכזים רק 6% דיווחו על חוסר יישום מוחלט של התכנית, וכשני שלישים העידו כי יישום התכנית חלקי. מכיוון שבסקר הנוכחי נדגם מחנך אחד בכל בית ספר, סביר כי ניתקל בסקר הנוכחי בשיעור גבוה יותר של מחנכים שאינם מיישמים את התכנית (שכן בית ספר שמיישם באופן חלקי נחשב בסקר הרכזים כמיישם את התכנית, אך מחנך בתוך כזה בית ספר שמדווח על חוסר יישום נסכם בתוך קטגוריה של חוסר יישום, והדבר אינו מעיד על חוסר יישום מוחלט של כלל בית הספר). יחד עם זאת אין בכך בכדי להסביר את כל הפער בין דיווחי הרכזים לדיווחי המחקרים לגבי חוסר יישום (6% לעומת 44% בהתאמה). ממצא שעלה במסגרת קבוצות המיקוד שהתקיימו באמצע שנת תשס"ח יכול לסייע בהבנת פער זה. מחנכים שהשתתפו בקבוצות המיקוד ציינו כי הם מפעילים בשעת חינוך את התכנית שקיבלו מהרכז החברתי, וחלקם לא ידעו אם מערכי השיעור הללו שייכים או קשורים לתכנית הליבה. הרכז החברתי בונה מערכי שיעור ומתאים את התכנית לצרכי בית הספר, כפי שתיארה אחת הרכזות: *"אני לא חושבת שיש לי תוכנית שמתאימה לי".* יתכן ששיעור המחקרים המיישמים את תכנית הליבה גבוה מהנתונים שנמצאו בסקר המחקרים, שכן קיימים מחנכים המיישמים את התכנית מבלי להיות מודעים לכך. הסבר אפשרי נוסף לפער בין דיווחי הרכזים והמחקרים יכול להיות נעוץ במועדי העברת הסקרים – סקר הרכזים התייחס ליישום בשנת הלימודים תשס"ח ואילו סקר המחקרים לשנת הלימודים תשס"ט. משמעות הסבר זה היא שחלה ירידה בהיקף יישום התכנית, ובשנת הלימודים תשס"ט התכנית יושמה בפחות כיתות בהשוואה לשנת תשס"ח. באופן כללי בשני הסקרים הכמותיים, מחנכים ורכזים, עלו מגמות זהות – יישום מלא רב יותר בקרב בתי ספר דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית, וכן בקרב בתי ספר ממלכתיים בהשוואה לממלכתיים-דתיים.

בקשנו לבחון מהן הסיבות בגינן תכנית הליבה עדיין לא מיושמת בקרב המחקנים שדיווחו על היעדר יישום. על שאלה זו השיבו 122 מחנכים. מבחינת תשובותיהם של מחנכים אלה עולה כי הסיבה העיקרית להיעדר היישום היא חוסר הכרות עם התכנית (82). סיבות מרכזיות נוספות שצוינו (חלק מהמחקנים העלו יותר מסיבה אחת): העדפה לבחור תכנים ייחודיים המתאימים יותר לכיתה (23), התכנית אינה מיושמת בבית הספר או מיושמת באופן חלקי בלבד (22), קיימת התנגדות לתכנית (9), תכנים אחרים מוכתבים על ידי גורם בית ספרי (6), חוסר זמן (5).

במסגרת איסוף הנתונים האיכותניים, בשנת הלימודים הקודמת, עלה כי בעלי התפקידים המרכזיים התורמים ליישום תוכנית הליבה הם מנהל בית הספר והרכז החברתי-קהילתי. נראה כי נדרשת עבודה עם אוכלוסיית יעד זו, במטרה להפיץ את התכנית, להגדיל את מספר בתי הספר המיישמים אותה, ולהעמיק את אופן יישומה.

לוח 7 מציג את הנתונים אודות יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בחלוקה לפי שכבות הגיל, על סמך דיווחי המחקנים.

לוח 7: יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בשכבות הגיל השונות לפי דיווחי המחקנים

כלל המדגם n=384	שכבה						
	יב n=70	יא n=71	י n=68	ט n=71	ח n=49	ז n=55	
19%	17%	19%	12%	22%	19%	18%	כן, באופן מלא
38%	40%	31%	41%	40%	38%	40%	כן, באופן חלקי
44%	44%	50%	47%	38%	44%	42%	לא

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

בלוח 7 ניתן לראות כי על פי דיווחי המחקנים, לא נמצא הבדל במידת יישום התכנית בין שכבות הגיל השונות.

במטרה להשוות את דיווחי המחקנים לגבי היקף יישום התכנית לדיווחי הרכזים החברתיים-קהילתיים, נחזור לסקר הרכזים שנערך במסגרת השלב הראשון של ההערכה. בלוח 8 מוצגים דיווחי הרכזים אודות היקף יישום התכנית בשכבות הגיל השונות.

לוח 8: יישום תוכנית הליבה לשעת חינוך בשכבות הגיל השונות לפי דיווחי הרכזים החברתיים, התפלגות באחוזים מקרב משיבים שענו בשאלה קודמת כי התוכנית מיושמת בבית ספרם באופן חלקי או מלא

שכבה						
ז	ח	ט	י	יא	יב	
n=150	n=148	n=166	n=165	n=166	n=164	
-	-	-	-	-	1%	לא מיושמת
5%	5%	3%	4%	5%	6%	מיושמת באופן חלקי בחלק
46%	48%	47%	55%	56%	56%	מיושמת באופן חלקי בכל הכיתות
11%	10%	13%	10%	10%	10%	מיושמת באופן מלא בחלק מהכיתות
38%	37%	37%	31%	28%	28%	מיושמת באופן מלא בכל הכיתות

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

מלוח 8 ניתן ללמוד כי הרכזים דיווחו על כך שבשכבות הגיל הנמוכות (ז'-ט') נוטים מעט יותר ליישום מלא של התכנית מאשר בשכבות הגיל הגבוהות (י'-יב'), אולם מדובר בפער יחסית קטן (37%-38% בשכבות הגבוהות לעומת 28%-31% בשכבות הנמוכות). כמו כן, הרכזים דיווחו על יישום בהיקף גדול יותר בהשוואה למחנכים. יש לחדד את ההבדל באופן הניתוח של השאלות בשני הסקרים – בסקר הרכזים רק רכזים שהשיבו כי בבית הספר התכנית מיושמת בהיקף כלשהו, נשאלו לגבי שכבת הגיל, ואילו בסקר המחנכים כלל המרואיינים נשאלו לגבי היקף היישום ואנו פילחנו את הנתונים בהתאם לשכבת הגיל של הכיתה אותה המשיב מחנך. ההבדל באופן התשאול וניתוח הנתונים יכול להסביר את הפער בין דיווחי המחנכים לבין דיווחי הרכזים. הסבר אפשרי אחר הוא שההבדל בין ממצאי הסקרים נובע מנקודת הזמן השונה בה הם הועברו. לגבי הפער בין שכבות הגיל הנמצא בסקר הרכזים, נזכיר שנית כי מדובר בפער קטן, ולאור זאת ניתן להגיע למסקנה כי לא נמצאו הבדלי יישום משמעותיים בין שכבות הגיל השונות.

עד כה בחנו האם תכנית הליבה לשעת חינוך מיושמת בכיתות, במסגרת הסקר ביררנו מתי המחנכים החלו ליישמה בפועל. בלוח 9 מוצגים דיווחי המחנכים אודות מועד תחילת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתם, מקרב המחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם.

לוח 9: מועד התחלת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך, לפי דיווחי המחקרים. מקרב המחקרים שהשיבו כי הם מפעילים את התכנית בכיתתם במידה חלקית או מלאה

כלל המדגם n=219	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=170	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=44	ממלכתי n=126	
34%	23%	37%	21%	42%	באמצע שנה"ל הקודמת תשס"ח
5%	7%	4%	7%	3%	בסוף שנה"ל הקודמת תשס"ח
61%	70%	59%	72%	55%	בשנה"ל הנוכחית תשס"ט

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

בלוח 9 רואים כי כמעט שני שלישים מהמחקרים המפעילים את התכנית מדווחים כי החלו ליישם אותה רק בשנת הלימודים הנוכחית. בהקשר למועד התחלת יישום התכנית נזכיר ונציין כי בשנת תשס"ח נערכה שביתה ארוכה בחטיבות העליונות ובחלק מחטיבות הביניים, מה שהקשה על יישום תכנית חברתית-ערכית חדשה באותה שנת לימודים.

יותר מחנכים בחינוך הממלכתי דובר העברית מדווחים על התחלת היישום בשנת הלימודים הקודמת בהשוואה למחקרים דוברי ערבית ובהשוואה למחקרים מהחינוך הממלכתי-דתי.

בקריאת הנתונים יש לקחת בחשבון כי השאלה שהופנתה למחקרים היתה "מתי התחלת להפעיל את תוכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתך?" ולכן מחנכים שזוהי שנת החינוך הראשונה שלהם באותה כיתה השיבו, מן הסתם, כי החלו להפעיל את התכנית בשנת הלימודים הנוכחית. ניתן לשער כי קיימים מחנכים שהחלו ליישם את התכנית השנה בכיתת החינוך הנוכחית, אך הפעילו את תכנית הליבה לשעת חינוך בשנת הלימודים הקודמת בכיתה אחרת.

בלוח 10 מוצגים נתונים לגבי מועד התחלת יישום התכנית בפילוח לפי שכבת הגיל של כיתת החינוך.

לוח 10: מועד התחלת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בשכבות הגיל השונות, לפי דיווחי המחקרים.

מקרב המחקרים שהשיבו כי הם מפעילים את התכנית בכיתתם במידה חלקית או מלאה

כלל המדגם n=219	שכבה						
	יב n=44	יא n=36	י n=37	ט n=38	ח n=35	ז n=29	
34%	40%	38%	22%	46%	41%	15%	באמצע שנה"ל הקודמת תשס"ח
4%	6%	3%	5%	5%	3%	2%	בסוף שנה"ל הקודמת תשס"ח
61%	54%	60%	73%	49%	57%	83%	בשנה"ל הנוכחית תשס"ט

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

בלוח 10 ניתן לראות כי שיעור גבוה מקרב מחנכי כיתות ז' ו-י' העידו כי החלו ליישם את התכנית בכיתתם בשנת הלימודים הנוכחית. בחלק ניכר מבתי הספר מדובר בשכבת גיל הנקלטת לראשונה בבית הספר, ומן הסתם זוהי שנת החינוך הראשונה של המחנך עם כיתה זו. נתונים אלה מחזקים את ההשערה כי לפחות חלק מהמחנכים השיבו כי החלו ביישום התכנית בכיתתם בשנת הלימודים הנוכחית, שכן זוהי שנת החינוך הראשונה שלהם עם הכיתה. יש מקום להניח כי שיעור המחנכים שהחלו ביישום התכנית בשנת הלימודים הקודמת גבוה יותר מהנתונים המופיעים בלוח 9.

3.1.3 פעילויות המבוצעות בכיתות במסגרת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך

עד כה הוצג היקף יישום התכנית בכיתות, נפנה כעת לבדוק את הפעילויות שהמחנכים מבצעים בכיתתם במסגרת יישום התכנית. בלוח 11 מופיעות פעילויות אפשריות שונות שהוצגו בפני המחנכים וההיקף בו הם קיימו פעילויות אלה בכיתתם במהלך השנה החולפת.

לוח 11: היקף ביצוע פעילויות שונות במסגרת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך, לפי דיווחי המחנכים. מקרב המחנכים שהשיבו כי הם מפעילים את התכנית בכיתתם במידה חלקית או מלאה. אחוז המשיבים מדי פעם או לעיתים קרובות (תשובות 4, 5 על סולם מ-1=אף פעם לא ועד 5=לעיתים קרובות).

כלל המדגם n=218	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=167	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=44	ממלכתי n=123	
83%	76%	85%	84%	86%	דיונים על נושאים הקשורים ליחסים בין תלמידים לבין עצמם
77%	82%	76%	70%	77%	דיונים על נושאים הקשורים ליחסים בין תלמידים לבין מורים
77%	84%	75%	84%	71%	דיונים או הפעלות בעקבות הצעות, יוזמות או נושאים שתלמידים העלו
67%	72%	66%	72%	64%	הפעלות להעמקת ההיכרות בין תלמידי הכיתה
62%	72%	59%	53%	61%	שיתוף התלמידים בקביעת תקנון הכיתה או תקנון בית הספר
41%	47%	40%	39%	40%	שיתוף התלמידים בתכנון אופן הפעלת שעת חינוך

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

בלוח 11 ניתן לראות כי הפעילות המדווחת ביותר על ידי המחנכים היא קיום דיונים עם התלמידים בנושאים שונים (יחסים בין התלמידים, יחסים בין תלמידים למורים, נושאים שהועלו על ידי התלמידים). הפעילות ששיעור נמוך יחסית של מחנכים העיד עם קיומה היא שיתוף התלמידים בתכנון אופן הפעלת שעת חינוך.

לא נמצאו הבדלים משמעותיים בפעילויות המבוצעות במסגרת יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בין בתי הספר השונים (לפי שפה ופיקוח).

3.1.4 קשיים ביישום התכנית

המחנכים התבקשו לתאר בשאלה פתוחה מהם הקשיים העיקריים איתם הם מתמודדים ביישום והטמעת תכנית הליבה לשעות חינוך. 149 מחנכים, המהווים 66% מהמחנכים שנשאלו את השאלה, בחרו לפרט קשיים שונים בהם הם נתקלו. 34% המחנכים הנותרים ציינו שלא נתקלו בקשיים או בחרו שלא להשיב על השאלה. בלוח 12 מפורטים הקשיים שצוינו על ידי המחנכים בחלוקה לפי נושאים ובסדר יורד, בכל נושא החל מהקושי שצוין על ידי המספר הגדול ביותר של מחנכים.

לוח 12: הקשיים העיקריים שהמחנכים מתמודדים איתם ביישום והטמעת תכנית הליבה לשעת חינוך, על פי דיווחיהם (מהם הקשיים המרכזיים ביישום והטמעת תכנית הליבה לשעת חינוך בביה"ס שלך כפי שהתנסית מאז שהתחלתם ביישומה?).

נושא	פירוט הקושי	שכיחות*
מחסור במשאבים	חוסר זמן להעברת התכנית/ מחסור בשעת חינוך	54
	חוסר זמן (ללא פירוט)	20
	חוסר משאבים להכנת הפעילויות	8
	מחסור בעזרים לביצוע הפעילויות	3
בעיות בתכנית	צורך בשיפור התכנית (איכות ומגוון לא מספקים, הפעלות לא מעניינות, הפעלות שאינן ישימות)	22
	קושי להפעלה עם מס' גדול של תלמידים	13
אי התאמה לאוכלוסיה	אי התאמה לצרכי הכיתה / ביה"ס (כולל: להטרוגניות, לרמת התלמידים, לחינוך מיוחד, לכיתות מיוחדות כמו אומ"ץ ומב"ר)	22
	אי התאמת התכנית למגזר הערבי	4
	חוסר התאמה לגיל התלמידים (לכיתות הגבוהות)	4
	אי התאמת התכנית לאוכלוסיה הדתית	2
סדרי עדיפויות בביה"ס	חוסר שת"פ מהתלמידים	12
	ענייני כיתה אחרים גוזלים את שעת חינוך	6
	קיים צורך בשיתוף פעולה בית ספרי	5
הדרכה וכלים	מחסור בהדרכה למחנכים	11
קשיים טכניים	קושי בנגישות לחומרי התכנית (קלסר, תקליטור)	8
מספר המשיבים		149

*לכל מחנך היתה אפשרות לענות יותר מתשובה אחת, אי לכך סכימת השכיחות גבוהה ממספר המשיבים

מלוח 12 עולה כי הקושי המרכזי בו נתקלים מחנכים המיישמים את התכנית הוא מחסור בשעות ליישום תכנית הליבה, לטענתם, שעת חינוך אחת אינה מספיקה. קשיים עיקריים נוספים שצינו הם: צורך בשיפור התכנית (בעיקר הכנסת נושאים נוספים ושיפור איכות החומרים הקיימים) ואי התאמה של התכנית לאוכלוסיית התלמידים (חלקם ציינו אי התאמה לצרכי הכיתה מכיוון שמדובר בכיתה לא סטנדרטית כגון חינוך מיוחד, מב"ר, אומ"ץ).

נזכיר כי גם בסקר הרכזים החברתיים-קהילתיים, שנערך בתום שנת היישום הראשונה (תשס"ח), וגם בקבוצות המיקוד שכונסו באמצע שנת הלימודים תשס"ח, עלה כי הקושי העיקרי הוא מחסור בשעות לצורך יישום התכנית. מקבוצות המיקוד עלה כי בחלק מהמקרים המחנכים נדרשים לטפל גם בבעיות משמעת, העברת הודעות וטיפול בסוגיות אישיות-כיתתיות במהלך שעת חינוך. כפי שתיארה אחת המנהלות: *"אנו נלחצים בנושאי הליבה, אבל לא לצומק. בפרט כשצוות בעיות אקוטיות המצריכות פתרון ואסיטות אותנו".* כמו כן, מכוונות בתי הספר להישגים לימודיים בכלל ולבחינות הבגרות בפרט באה, לעיתים, על חשבון החינוך החברתי-ערכי. לדוגמא: *"המורים... לא מוכנים לוותר על המקצועות - לומדים, יש לחץ, אין זמן... מחממת קיום לתוכניות ערכיות..."*.

אחת ההשלכות של מסגרת הזמן המצומצמת היא תחרות מול תוכניות חברתיות-ערכיות אחרות. היו משתתפים שצינו את ההתנגשות בין תכנית הליבה לתכנית כישורי חיים של שפ"י, דבריה של אחת המנהלות ממחישים בעיה זו. *"הנושא החברתי והייצוגי החינוכי נוסקים אחד לשני ופוצצים רבות יש מאבקי כוח... אם מכינים תכנית ליבה היה מן הראוי לשבת עם שפ"י ולקנות תוכנית מאצטלים כי (למחנך יש רק) שעה 'מסכנה'..."*. בבתי ספר ממלכתיים-דתיים הועלו תוכניות אחרות עימן מתנגשת תכנית הליבה, כפי שאפשר ללמוד מדבריה של אחת הרכזות: *"אנחנו משתמשים בתקליטור, בנוסף יש לנו את תוכנית החלמים... ויש גם מינהל חמד"*.

לסיכום, כל המחנכים מדווחים על קיום שעת חינוך קבועה במערכת. בבתי ספר דוברי עברית מתקיימות יותר שעות חינוך שבועיות בהשוואה לבתי ספר דוברי ערבית. על פי דיווחי המחנכים העיסוק המרכזי בשעות החינוך הוא בנושאים חברתיים-ערכיים (83% מעריכים כי הם עוסקים בנושאים אלה לפחות במחצית מזמן שיעורי החינוך). כמו כן מדווח על עיסוק משמעותי בנושאים מחיי היום יום של הכיתה (57%) ונושאים שעל סדר היום הציבורי (54%). טיפול בנושאי משמעת והעברת הודעות הן פעילויות הגוזלות פחות זמן מהמחנכים, אולם עדיין חלק ניכר מהמחנכים (29%-42%) מעריכים כי פעילויות אלה גוזלות מהן כמחצית מזמן השיעור או יותר.

ביותר ממחצית מבתי הספר החל יישום חלקי או מלא של תכנית הליבה: בכ-20% מבתי הספר תכנית הליבה מיושמת באופן מלא, בכ-40% התכנית מיושמת באופן חלקי, ואילו בלמעלה מ-40% מהמחנכים מדווחים כי התכנית אינה מופעלת כלל בכיתתם. על סמך הדיווחים, שיעור בתי הספר דוברי העברית שאינם מיישמים את התכנית נמוך יותר משיעור בתי הספר דוברי הערבית (שליש לעומת למעלה ממחצית בהתאמה). כמו כן, בבתי ספר ממלכתיים בחינוך דובר העברית שיעור המחנכים שדיווחו על חוסר יישום של התכנית נמוך יותר משיעורם בבתי הספר הממלכתיים – דתיים (שליש לעומת למעלה ממחצית בהתאמה).

בסקר הרכזים שנערך בסוף שנת תשס"ח נמצא כי לגבי **יישום מלא** של התכנית ניתן לומר כי **הפערים בין דיווחי הרכזים לדיווחי המחנכים אינם גדולים. לעומת זאת נמצא פער גדול בין דיווחי הרכזים לבין דיווחי המחנכים לגבי חוסר יישום מוחלט של תכנית הליבה לשעת חינוך** (6% לעומת 44% בהתאמה).

באופן כללי בשני הסקרים הכמותיים, מחנכים ורכזים, עלו מגמות זהות – יישום מלא רב יותר בקרב בתי ספר דוברי עברית בהשוואה לדוברי ערבית, וכן בקרב בתי ספר ממלכתיים בהשוואה לממלכתיים-דתיים. לא נמצא הבדל במידת יישום התכנית בין שכבות הגיל השונות.

על פי המחנכים, **הסיבה העיקרית להעדר היישום היא חוסר הכרות עם התכנית**. נראה כי נדרשת עבודה עם מנהלים ורכזים, במטרה להפיץ את התכנית, להגדיל את מספר בתי הספר המיישמים אותה, ולהעמיק את אופן יישומה.

כמעט שני שלישים מהמחנכים המפעילים את התכנית מדווחים כי החלו ליישם אותה רק בשנת הלימודים הנוכחית. יותר מחנכים בחינוך הממלכתי דובר העברית מדווחים על התחלת היישום בשנת הלימודים הקודמת בהשוואה למחנכים דוברי ערבית ובהשוואה למחנכים מהחינוך הממלכתי-דתי.

הקושי המרכזי בו נתקלים מחנכים המיישמים את התכנית הוא **מחסור בשעות ליישום תכנית הליבה**, לטענתם, שעת חינוך אחת אינה מספיקה. קשיים עיקריים נוספים שצינו הם: **צורך בשיפור התכנית** (בעיקר הכנסת נושאים נוספים ושיפור איכות החומרים הקיימים) **ואי התאמה של התכנית לאוכלוסיית התלמידים** (חלקם ציינו אי התאמה לצרכי הכיתה מכיוון שמדובר בכיתה לא סטנדרטית כגון חינוך מיוחד, מב"ר, אומ"ץ).

גם בסקר הרכזים החברתיים-קהילתיים, שנערך בתום שנת היישום הראשונה (תשס"ח), וגם בקבוצות המיקוד שכונסו באמצע שנת הלימודים תשס"ח, עלה כי הקושי העיקרי הוא מחסור בשעות לצורך יישום התכנית.

3.2 היכרות והדרכה של המהנכים עם תכנית הליבה לשעת חינוך

בפרק זה יוצגו נתונים אודות מידת ההיכרות של המהנכים עם תכנית הליבה לשעת חינוך ובעיקר אודות ההדרכה שלהם - שיעור ההשתלמויות וההדרכה אודות תכנית הליבה שהתקיימו בבתי הספר, הגורמים שהעבירו את ההשתלמויות ומסגרות ההדרכה הקיימות בבתי הספר.

3.2.1 היכרות המהנכים בבית הספר עם תכנית הליבה לשעת חינוך

בטרם נציג את הנתונים בדבר התמיכה ההדרכתית שהמהנכים מקבלים, יוצגו נתונים אודות המידה בה הם מכירים את תכנית הליבה לשעת חינוך. בלוח 13 מוצגת מידת ההיכרות של המהנכים בבית הספר את התכנית, על פי דיווחיהם. הנתונים מוצגים באופן כללי, בנפרד עבור דוברי עברית ועבור דוברי ערבית, וכן בקרב דוברי עברית - בחלוקה לפי פיקוח ובקרב דוברי ערבית - בחלוקה לפי מגזר. שאלה זו הוצגה בתחילת השאלון והופנתה לכלל המהנכים (כולל כאלה שאינם מפעילים את תכנית הליבה לשעת חינוך) ולכן מספר המשיבים מאפשר את הצגת הנתונים בחתכים שונים כולל פילוח דוברי הערבית לפי מגזר.

לוח 13: מידת ההיכרות המהנכים עם תכנית הליבה לשעת חינוך לפי דיווחיהם - התפלגות באחוזים עבור

דוברי עברית בחלוקה לפי פיקוח ודוברי ערבית בחלוקה לפי מגזר

כלל המדגם n=387	דוברי ערבית				דוברי עברית			
	כלל דוברי ערבית n=106	לפי מגזר			כלל דוברי עברית n=281	לפי פיקוח		
		בדואים n=22	דרוזים n=19	ערבים n=65		ממ"ד n=96	ממלכתי n=185	
39%	32%	32%	38%	30%	42%	26%	50%	רבה/רבה מאוד
18%	19%	21%	21%	19%	18%	19%	17%	בינונית
43%	49%	46%	42%	51%	40%	55%	33%	מעטה/כלל לא מכיר

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

מלוח 13 עולה כי כ-40% מהמהנכים מדווחים כי הם מכירים את תכנית הליבה במידה רבה או רבה מאוד, ואילו למעלה מ-40% מהמהנכים מדווחים על חוסר הכרות או הכרות מעטה בלבד של התכנית. מהנכים דוברי עברית מדווחים על הכרות טובה יותר עם התכנית בהשוואה לדוברי ערבית. ואילו בבתי ספר מהפיקוח הממלכתי-דתי המהנכים מדווחים על הכרות פחות טובה יחסית למהנכים מהפיקוח הממלכתי. בפילוח בקרב דוברי הערבית לא נמצא הבדל בין המגזרים השונים (ערבים, בדואים ודרוזים).

גם בסקר הרכזים שנערך בתום שנת היישום הראשונה עלו ממצאים דומים - כמחצית מהרכזים החברתיים-קהילתיים חשבו כי המחנכים מכירים את התכנית במידה רבה או רבה מאוד. נציין כי קיים פער בין דיווחי הרכזים לדיווחי המחנכים בבתי ספר דוברי ערבית, 50% מהרכזים דוברי הערבית חושבים כי המחנכים מכירים היטב את התכנית לעומת 32% מהמחנכים המעידים כי הם מכירים היטב את התכנית. יש לציין כי בבתי הספר הדרוזים המגמה הפוכה, ובהם בלט כי מעט רכזים באופן יחסי (25%) דיווחו כי המחנכים מכירים היטב את התכנית, ואילו בסקר המחנכים בתי ספר אלה אינם בולטים בהתייחס לרמת ההכרות של המחנכים (38%).

נזכיר כי כבר בסעיף 3.1.2, הדן בסטטוס יישום התכנית, מחנכים רבים שאינם מיישמים את תכנית הליבה בכיתתם ציינו כי הסיבה לכך היא חוסר הכרות עם התכנית.

3.2.2 השתתפות המחנכים בהשתלמויות והדרכה בבתי הספר אודות תכנית הליבה

ראינו, אם כן, כ-40% מהמחנכים מעידים כי הם מכירים את תכנית הליבה במידה רבה או רבה מאוד. נעבור כעת לבחון את ההדרכה וההשתלמויות שניתנו למחנכים, אשר אמורות להוביל להכרות עם התכנית. בלוח 14 מוצג שיעור ההשתלמויות וההדרכה של מחנכים אודות תכנית הליבה לשעת חינוך שהתקיימו בבתי הספר, על פי דיווחיהם.

לוח מספר 14: השתלמות והדרכה מרוכזת של מחנכים אודות תכנית הליבה בבית הספר, לפי דיווחיהם

כלל המדגם n=223	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=174	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=45	ממלכתי n=129	
40%	33%	42%	47%	40%	לא השתתף בשעות השתלמות
23%	21%	23%	26%	23%	מפגש חד פעמי - עד 4 שעות
16%	11%	17%	8%	21%	סדרת מפגשים - עד 10 שעות
21%	35%	18%	20%	17%	סדרת מפגשים - מעבר ל 10 שעות

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

מלוח 14 עולה כי כרבע מהמחנכים דיווח על השתתפות במפגש חד פעמי קצר, כמעט 40% מהמחנכים השתתפו בסדרת מפגשים ו-40% מהמחנכים מדווחים כי לא השתתפו כלל בהשתלמות אודות תכנית הליבה לשעת חינוך, שיעור המחנכים מבתי הספר דוברי הערבית שהשתתפו בסדרת מפגשים גבוה יותר בהשוואה לשיעורם בקרב דוברי העברית. בהשוואה לפי פיקוח בקרב בתי הספר דוברי העברית לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין בתי ספר בפיקוח הממלכתי ובתי ספר בפיקוח הממלכתי דתי.

הממצאים המתוארים בלוח 14 עולים בקנה אחד עם דיווחי הרכזים בסקר שנערך בתום שנת תשס"ח, שם דווח על שיעורים דומים של קיום ואי קיום השתלמות למחנכים, וכן נמצאו אותן מגמות בהשוואות שבוצעו לפי שפה ולפי פיקוח.

אם נחזור לנתוני לוח 13 המתייחסים למידת ההכרות של המחנכים על התכנית, נראה כי קיים פער בין היקף ההדרכות לבין מידת ההכרות לה היינו מצפים - דווקא בקרב דוברי הערבית, אשר העידו על השתתפות רבה יותר בהדרכות, קיימת הרגשה חזקה יותר של חוסר הכרות עם התכנית. כמו כן, בקרב מחנכים מהחינוך הממלכתי-דתי, אשר נטו יותר לדווח על חוסר הכרות, נמצא כי השתתפו בהדרכות באותו שיעור כמו מחנכים מהחינוך הממלכתי. מכאן שיש לבחון את מהות ההשתלמויות שניתנו למחנכים, בעיקר בקרב דוברי הערבית, במטרה להבין מדוע יש מחנכים שהשתתפו בהשתלמויות החשים כי אינם מכירים טוב את התכנית.

בניסיון לחדד את ההבחנה מהם מאפייני המחנכים שהשתתפו או לא השתתפו בהדרכות (מעבר לפילוחי מגזר שפה, ופיקוח המופיעים בלוח 14) הוצלבו נתוני היקף ההשתתפות בהשתלמויות עם שכבת הגיל של כיתת החינוך. בלוח 15 מוצגים נתונים אודות היקף השתתפות המחנכים בהשתלמויות והדרכות לגבי תכנית הליבה לשעת חינוך, בפילוח לפי שכבת הגיל של כיתת החינוך.

לוח מספר 15: השתלמות והדרכה מרוכזת של מחנכים אודות תכנית הליבה בבית הספר, לפי דיווחיהם,

בחלוקה לפי שכבת הגיל של כיתת החינוך

כלל המדגם n=223	שכבה						
	יב n=44	יא n=35	י n=38	ט n=40	ח n=36	ז n=30	
40%	36%	38%	31%	49%	44%	45%	לא השתתף בשעות השתלמות
23%	31%	16%	31%	18%	30%	9%	מפגש חד פעמי - עד 4 שעות
16%	14%	15%	11%	14%	16%	28%	סדרת מפגשים - עד 10 שעות
21%	19%	31%	28%	20%	10%	19%	סדרת מפגשים - מעבר ל 10 שעות

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

מלוח 15 ניתן ללמוד כי מחנכי שכבות הגיל הנמוכות (ז'-ט') נוטים להשתתף פחות בהדרכות אודות תכנית הליבה לשעת חינוך בהשוואה למחנכי שכבות הגיל הגבוהות (י'-יב') – 49%-44% ממחנכי הכיתות בחטיבת הביניים מדווחים כי לא השתתפו כלל בהשתלמות בהשוואה ל-31%-38% ממחנכי הכיתות בחטיבה העליונה.

3.2.3 מסגרות ההדרכה למחנכים

התמיכה ההדרכתית למחנכים ניתנת במסגרות שונות ועל ידי גורמים שונים: מפגשים צוותיים ואישיים, מטעם הרכז או מטעם מינהל חברה ונוער וכן קיים אתר אינטרנט הכולל חומרים על התכנית. בלוח 16 מוצגים נתונים לגבי מידת השימוש שעשו המחנכים בכל אחת ממסגרות ההדרכה האפשריות לצורך הכרת התכנית וקבלת סיוע ביישומה, כל זאת לפי דיווחי המחנכים.

לוח 16: המסגרות בהם מתקיימת הדרכה למחנכים לפי דיווחיהם, אחוז המשיבים בחיוב

כלל המדגם n=226	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=175	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=46	ממלכתי n=129	
60%	67%	58%	51%	60%	מפגשי הדרכה צוותיים שוטפים בהנחיית הרכז החברתי
60%	40%	65%	67%	65%	חומרים הקשורים לתכנית הליבה המופיעים באתר של מינהל חברה ונוער
51%	66%	49%	36%	53%	מפגש הדרכה למליאת המורים - בהנחיית מנחה של החינוך החברתי
33%	51%	28%	30%	27%	מפגשי הדרכה אישיים שוטפים בהנחיית הרכז החברתי

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

מלוח 16 עולה כי המסגרות ההדרכתיות בהן נעשה השימוש הרב ביותר, לפי דיווחי המחנכים, הן: מפגשים צוותיים בהנחיית הרכז (60%) וחומרים המופיעים באתר של מינהל חברה ונוער (60%). המסגרת בה נעזרו הכי מעט מחנכים היא מפגשים אישיים עם הרכז החברתי (שליש). בהשוואה בין דיווחי המחנכים דוברי העברית לבין דוברי הערבית נמצא כי במגזר הערבי המחנכים מעידים כי מתקיימים יותר מפגשי הדרכה אודות התכנית (צוותיים עם הרכז, אישיים עם הרכז, וצוותיים עם מנחה של החינוך החברתי) ומדווחים על שימוש מועט יותר באתר האינטרנט. בהשוואה לפי פיקוח בבתי ספר דוברי עברית לא נמצאו הבדלים משמעותיים.

לאחר שראינו את המידה בה המחנכים נעזרים במסגרות התמיכה השונות, נעבור לבחון את מידת האפקטיביות של המסגרות הללו, לתפיסת המחנכים. בלוח 17 מוצגים נתונים לגבי תפיסת המחנכים את תרומת מסגרות ההדרכה השונות.

לוח 17: תפיסת המחקרים את תרומת מסגרות ההדרכה השונות, שיעור המשיבים שהשיבו במידה רבה/ רבה מאוד, מקרב מי שענה שהשתתף/נעזר באותו אמצעי הדרכה

כלל המדגם	כלל דוברי ערבית	כלל דוברי עברית	
61%	78%	56%	מפגשי הדרכה צוותיים שוטפים בהנחיית הרכז החברתי
131	35	96	מספר משיבים
60%	40%	65%	מפגשי הדרכה אישיים שוטפים בהנחיית הרכז החברתי
72	28	44	מספר משיבים
51%	66%	49%	חומרים הקשורים לתכנית הליבה המופיעים באתר של מינהל חברה ונוער
132	22	110	מספר משיבים
58%	75%	51%	מפגש הדרכה למליאת המורים - בהנחיית מנחה של החינוך החברתי
87	28	59	מספר משיבים

בלוח 17 ניתן לראות כי כ-50%-60% מהמחקרים שנעזרו בכל מסגרת מרגישים כי היא תרמה להם במידה רבה. בפילוח הנתונים לפי שפה מסתבר כי דוברי הערבית מעריכים יותר את רוב מסגרות התמיכה שעשו בהן שימוש, למעט מפגשי ההדרכה האישיים אותם דוברי העברית תופסים כיותר אפקטיביים. בלוח 18 ראינו כי בקרב מחנכים דוברי עברית שיעור נמוך יותר נעזר במפגשים אישיים, אך נראה כי מי שנעזר בצורת הדרכה זו מעריך אותה יותר מאשר דוברי ערבית שצורכים מסגרת זו בהיקף נרחב יותר.

3.2.4 טכניקות למידה המיושמות במסגרת ההדרכה למחנכים

ראינו, אם כן, את מסגרות בהן מתקיימת הדרכה למחנכים נעבור כעת לעסוק בסוגיה "באיזה טכניקות למידה נעשה שימוש במסגרת ההדרכות?". סוגיה זו נבחנה בקרב מחנכים שהעידו כי השתתפו בהדרכה כלשהי במסגרת הבית ספרית (השתלמות ו/או מפגשים צוותיים ו/או מפגשים אישיים עם הרכז החברתי). בלוח 18 מפורט שיעור היישום של טכניקות הדרכה שונות.

לוח 18: שיעור היישום של טכניקות למידה שונות במסגרת ההדרכה בה השתתפו המחקרים, לפי דיווחיהם. שיעור המשיבים בחיוב, מקרב מי שענה שהשתתף בהשתלמות ו/או מפגשים צוותיים ו/או מפגשים אישיים עם הרכז החברתי

כלל המדגם n=191	כלל דוברי ערבית n=45	כלל דוברי עברית n=146	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=37	ממלכתי n=109	
73%	73%	73%	61%	77%	הצגה ולמידה של מבנה התכנית והנושאים שבה
62%	75%	58%	52%	60%	חשיבה משותפת לגבי הפעלת שיקולי דעת בבחירה והתאמה של חומרים והפעלות לכיתה שלך
53%	75%	47%	42%	49%	התנסות בהפעלות שונות הקשורות לתכנית הליבה
49%	75%	42%	42%	43%	למידת עמיתים מניסיונם
33%	58%	26%	21%	28%	משוב אישי של הרכז החברתי לגבי האופן בו אתה מפעיל את התכנית בכיתתך

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

הנתונים בלוח 18 מעידים כי, לדעת המחקרים, במסגרת ההדרכה עוסקים בעיקר בהצגת התכנית והנושאים הנכללים בה (73%) ובחשיבה משותפת לגבי בחירת והתאמת חומרים לכיתה (62%). מיעוט מהמחקרים (33%) דיווחו כי במסגרת ההדרכה קיבלו מהרכז החברתי משוב אישי לגבי האופן בו הם מפעילים את התכנית.

מחקרים דוברי ערבית מעידים על יישום רב יותר של שיטות הלמידה השונות במסגרת ההדרכה בהשוואה למחקרים דוברי עברית (למעט בהתייחס להצגה ולמידה של התכנית, שלגביה לא נמצא הבדל בהשוואה לפי שפה).

בפילוח לפי פיקוח בקרב דוברי עברית לא נמצאו הבדלים, למעט הצגה ולמידה של התכנית אשר מדווחת יותר בבתי ספר ממלכתיים בהשוואה לבתי ספר ממלכתיים-דתיים.

עד פה הוצג שיעור היישום של טכניקות למידה שונות במסגרת ההדרכה המיועדת למחקרים. נציג כעת כיצד תופסים המחקרים את תרומת שיטות ההדרכה הללו. נתונים אודות כך מופיעים בלוח 19.

לוח 19: תפיסת המהנכים את תרומת טכניקות ההדרכה השונות, שיעור המשיבים שהשיבו במידה רבה/ רבה מאוד, מקרב מי שענה שהשתתף בהשתלמות ו/או מפגשים צוותיים ו/או מפגשים אישיים עם הרכז

כלל המדגם n=58	כלל דוברי ערבית n=27	כלל דוברי עברית n=31	
55%	87%	46%	הצגה ולמידה של מבנה התכנית והנושאים שבה
136	34	102	מספר משיבים
75%	92%	70%	חשיבה משותפת לגבי הפעלת שיקולי דעת בבחירה והתאמה של חומרים
119	34	85	מספר משיבים
64%	79%	57%	התנסות בהפעלות שונות הקשורות לתכנית הליבה
102	34	68	מספר משיבים
70%	85%	63%	למידת עמיתים מניסיונם
95	34	61	מספר משיבים
61%	88%	41%	משוב אישי של הרכז החברתי לגבי האופן בו אתה מפעיל את התכנית

מלוח 19 עולה כי שיטות ההדרכה שהמהנכים תופסים כתורמות יותר ללימוד התכנית ויישומה הן (בסדר יורד): חשיבה משותפת לגבי הפעלת שיקולי דעת בבחירה והתאמה של חומרים (75%), ולמידת עמיתים מניסיונם (70%). דווקא הצגה ולמידה של מבנה התכנית והנושאים שבה (שכבר ראינו בלוח 19 כי זוהי הפעולה השכיחה ביותר במסגרת ההדרכה) נתפסת כתורמת באופן פחות משמעותי (55%).

מהנכים דוברי ערבית תופסים את כל טכניקות ההדרכה שהוצגו כתורמות יותר בהשוואה למהנכים דוברי עברית. נחזור שוב ונציין כי למרות שממהנכים דוברי ערבית מעידים כי הם מקבלים יותר הדרכות, וכפי שראינו הם גם תופסים את תרומת ההדרכות כגבוהה יותר, הם תופסים את עצמם כבעלי הכרות נמוכה יותר עם התכנית בהשוואה למהנכים דוברי עברית. במחקר ההערכה הנוכחי לא נמצא הסבר לכך, ומומלץ למובילי התכנית לנסות לבדוק ולהבין סוגיה זו.

3.2.5 חלוקת התקליטור למורים בבית הספר

מינהל חברה ונוער הכין תקליטור המרכז את החומרים וההפעלות של תכנית הליבה לשעת חינוך, במטרה לחלקו לרכזים החברתיים ולמהנכים. רצינו לבחון האם אכן התקליטור הגיע לידי המהנכים, וחומרי התכנית זמינים להם. בלוח 20 מוצגים נתונים אודות שיעור המהנכים שקיבל את התקליטור לפי דיווחיהם.

לוח 20: קבלת התקליטור של תכנית הליבה, לפי דיווחי המחקרים, אחוז המשיבים בחיוב

כלל המדגם n=226	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=175	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=46	ממלכתי n=129	
74%	70%	76%	74%	76%	האם קיבלת את התקליטור הכולל את החומרים וההפעלות שבתכנית הליבה לשעת חינוך?

מלוח 20 עולה כי כשלושה רבעים מהמחקרים המיישמים את התכנית בכיתתם מדווחים כי קיבלו לידיהם את תקליטור התכנית, ללא הבדלים בין המגזרים השונים (שפה ופיקוח). גם בסקר הרכזים שבוצע בסוף שנת היישום הראשונה עלו אותם ממצאים: כ-25% מהרכזים דיווחו על כך שלא חילקו את התקליטור, ולא נמצאו הבדלים בין המגזרים השונים.

נתונים על המידה בה המחקרים עושים שימוש בתקליטור מפורטים בלוח 21.

לוח 21: מידת השימוש בתקליטור התכנית, לפי דיווחי המחקרים, מקרב המשיבים שקיבלו את התקליטור

כלל המדגם n=168	כלל דוברי ערבית n=35	כלל דוברי עברית n=133	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=34	ממלכתי n=99	
68%	36%	75%	71%	77%	קראת את החומרים ואתה משתמש לפחות בחלקם לצורך הפעלת שעת חינוך בכיתה
27%	62%	19%	16%	20%	קראת את החומרים בתקליטור וקיבלת רעיונות והעשרה
4%	0%	5%	12%	2%	קראת את החומרים בתקליטור אך טרם עשית בהם שימוש בפועל
1%	2%	1%	2%	1%	טרם קראת את החומרים בתקליטור

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

עיון בלוח 21 מעלה כי כמעט כל המחקרים (95%) שקיבלו את התקליטור מדווחים כי קראו את החומרים ועשו בהם שימוש: שני שלישים מפעילים לפחות חלק מהחומרים במהלך שעת חינוך ועוד כרבע מעידים כי קיבלו ממנו רעיונות והעשרה.

רוב המחקרים דוברי העברית מדווחים כי השתמשו בתקליטור לצורך הפעלת שעת החינוך, ואילו רוב המחקרים דוברי הערבית ציינו כי הם נעזרו בתקליטור לצורך העשרה וקבלת רעיונות. ניתן לומר כי מחנכים דוברי עברית הצליחו להפיק מהתקליטור יותר תועלת בהשוואה למחקרים דוברי ערבית. מומלץ להמשיך ולבדוק מהי הסיבה לכך שמחקרים מבתי ספר דוברי ערבית נעזרים פחות בתקליטור.

לסיכום, כ-40% מהמחנכים מדווחים כי הם מכירים את תכנית הליבה במידה רבה או רבה מאוד, ואילו למעלה מ-40% מהמחנכים מדווחים על חוסר הכרות או הכרות מעטה בלבד של התכנית. מחנכים דוברי עברית מדווחים על הכרות טובה יותר עם התכנית בהשוואה לדוברי ערבית. ואילו בבתי ספר מהפיקוח הממלכתי-דתי המחנכים מדווחים על הכרות פחות טובה יחסית למחנכים מהפיקוח הממלכתי.

כרבע מהמחנכים דיווח על השתתפות במפגש חד פעמי קצר, כמעט 40% מהמחנכים השתתפו בסדרת מפגשים ו-40% מהמחנכים המפעילים את התכנית מדווחים כי לא השתתפו כלל בהשתלמות אודות תכנית הליבה לשעת חינוך, שיעור המחנכים מבתי הספר דוברי הערבית שהשתתפו בסדרת מפגשים גבוה יותר בהשוואה לשיעורם בקרב דוברי הערבית.

ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם דיווחי הרכזים בסקר שנערך בתום שנת תשס"ח, שם דווח על שיעורים דומים של קיום השתלמות למחנכים, וכן נמצאה אותה מגמה בהשוואה לפי שפה. דווקא בקרב דוברי הערבית, אשר העידו על השתתפות רבה יותר בהדרכות, קיימת הרגשה חזקה יותר של חוסר הכרות עם התכנית. מכאן שיש לבחון את מהות ההשתלמויות שניתנו למחנכים, בעיקר בקרב דוברי הערבית, במטרה להבין מדוע יש מחנכים שהשתתפו בהשתלמויות וחשים כי אינם מכירים טוב את התכנית.

המסגרות ההדרכתיות בהן נעשה השימוש הרב ביותר (60%), לפי דיווחי המחנכים, הן: מפגשים צוותיים בהנחיית הרכז וחומרים המופיעים באתר של מינהל חברה ונוער. המסגרת בה נעזרו הכי מעט מחנכים היא מפגשים אישיים עם הרכז החברתי (שליש).

מחנכים דוברי ערבית מעידים כי מתקיימים יותר מפגשי הדרכה אודות התכנית (צוותיים עם הרכז, אישיים עם הרכז, וצוותיים עם מנחה של החינוך החברתי) ומדווחים על העזרות נמוכה יותר באתר האינטרנט. כ-50%-60% מהמחנכים שנעזרו בכל מסגרת מרגישים כי היא תרמה להם במידה רבה. מחנכים דוברי הערבית מעריכים יותר את רוב מסגרות התמיכה שעשו בהן שימוש, למעט מפגשי ההדרכה האישיים אותם דוברי העברית תופסים כיותר אפקטיביים.

לדעת המחנכים, במסגרת ההדרכה שניתנה להם עוסקים בעיקר בהצגת התכנית והנושאים הנכללים בה (73%) ובחשיבה משותפת לגבי בחירת והתאמת חומרים לכיתה (62%).

מיעוט מהמחנכים (33%) דיווחו כי במסגרת ההדרכה קיבלו מהרכז החברתי משוב אישי לגבי האופן בו הם מפטילים את החנויות

שיטות ההדרכה שהמחנכים תופסים כתורמות יותר ללימוד התכנית ויישומה הן (בסדר יורד): חשיבה משותפת לגבי הפעלת שיקולי דעת בבחירה והתאמה של חומרים (75%), ולמידת עמיתים מניסיונם (70%). דווקא הצגה ולמידה של מבנה התכנית והנושאים שבה (שהיא הפעולה השכיחה ביותר במסגרת ההדרכה) נתפסת כתורמת באופן פחות משמעותי (55%). מחנכים דוברי ערבית תופסים את כל טכניקות ההדרכה שהוצגו כתורמות יותר בהשוואה למחנכים דוברי עברית.

כשלושה רבעים מהמחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם קיבלו לידיהם את תקליטור התכנית, ללא הבדלים בין המגזרים השונים (שפה ופיקוח). גם בסקר הרכזים שבוצע בסוף שנת היישום הראשונה עלו אותם ממצאים. כמעט כל המחנכים (95%) שקיבלו את התקליטור מדווחים כי קראו את החומרים ועשו בהם שימוש: שני שלישים מפעילים לפחות חלק מהחומרים במהלך שעת חינוך ועוד כרבע מעידים כי קיבלו ממנו רעיונות והעשרה. מחנכים דוברי עברית הצליחו להפיק מהתקליטור יותר תועלת בהשוואה למחנכים דוברי ערבית. מומלץ להמשיך ולבדוק מהי הסיבה לכך שמחנכים מבתי ספר דוברי ערבית נעזרים פחות בתקליטור - יתכן שההפעלות פחות מתאימות למגזר הערבי ויתכן שקיימים הבדלים במידת הנגישות לאמצעים טכנולוגיים.

3.3 עמדות המחקרים כלפי תכנית הליבה לשעת חינוך והחומרים הנכללים בה

בפרק זה יוצגו הערכות המחקרים לתכנית הליבה לשעת חינוך והתכנים הנכללים בה. ראשית יוצגו עמדות המחקרים באופן כללי כלפי התכנית וכלפי היבטים שונים שלה, ולאחר מכן יוצגו עמדות לגבי נושאים ספציפיים המופיעים בתכנית.

3.3.1 עמדות המחקרים כלפי תכנית הליבה לשעת חינוך באופן כללי

בלוח 22 מוצגות עמדות המחקרים באופן כללי כלפי תכנית הליבה והחומרים הנכללים בה. הפריטים מופיעים בסדר יורד, החל מהפריט בו אחוז המחקרים הגבוה ביותר הביע שביעות רצון גבוהה.

לוח 22: עמדות המחקרים כלפי תכנית הליבה לשעת חינוך, אחוז המשיבים מרוצה במידה רבה /רבה מאוד

כלל המדגם n=211	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=160	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=41	ממלכתי n=119	
72%	75%	71%	55%	76%	באופן כללי את/ה מרוצה מתכנית הליבה לשעת חינוך
ברמת התכנים והמתודה					
84%	67%	89%	88%	90%	תכנית הליבה לשעות חינוך והחומרים הנכללים בה ברורים
79%	73%	81%	57%	89%	מסייעים בהעשרת תכנים להפעלות לתלמידים
78%	82%	77%	67%	80%	מאפשרים הקניית ידע בתחום חברתי-ערכי
72%	77%	71%	76%	69%	עדכניים ומתאימים לנעשה בחברה ובמדינה
69%	74%	68%	50%	74%	נותנים מענה בתחום חברתי ערכי לצרכים שלך כמחנכת
50%	54%	49%	46%	50%	מאפשרים קשרים עם פעילויות ותחומי דעת אחרים בביה"ס
42%	17%	49%	68%	43%	אין עומס רב של תכנים חברתיים – ערכיים בתכנית*
36%	20%	41%	31%	45%	אין תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתכנית הליבה**
ברמת התלמידים					
68%	72%	67%	63%	68%	רלוונטים לחיי התלמידים
62%	74%	59%	51%	61%	מזמנים לתלמידים התנסות חוויתית בנושאים חברתיים-ערכיים
59%	60%	59%	44%	64%	ההפעלות והמתודות בתכנית מתאימים לתלמידי כיתתך
54%	60%	52%	43%	55%	מעניינים עבור התלמידים

* הניסוח המקורי של ההיגד – "יש עומס רב של תכנים חברתיים – ערכיים בתוכנית". לצורך הדיווח ההיגד נוסח על דרך החיוב, בהתאם לשאר ההיגדים בשאלון

** הניסוח המקורי של ההיגד – "יש תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתוכנית הליבה". לצורך הדיווח ההיגד נוסח על דרך החיוב, בהתאם לשאר ההיגדים בשאלון

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח. למעט בהיגד "אין תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתכנית הליבה" בו מספר המשיבים היה נמוך יותר באופן משמעותי. בקרב דוברי העברית: מ"מ=94 ד=34 כלל דוברי העברית=128 כלל דוברי הערבית=49 כלל המדגם=177

בלוח 22 ניתן לראות כי 72% מהמחנכים המפעילים את התכנית מביעים שביעות רצון גבוהה מהתכנית באופן כללי. שביעות הרצון של המחנכים בבתי ספר בפקוח ממלכתי-דתי נמוכה יותר משביעות הרצון בבתי ספר בפקוח ממלכתי. לא נמצא הבדל במידת שביעות הרצון של דוברי עברית לעומת דוברי ערבית.

ההיבטים שזוכים לעמדות החיוביות ביותר **מבחינת התכנים והמתודה** הם: בהירות התכנים (67%-90%), העשרה לצורך יצירת הפעלות לתלמידים (57%-89%) והקניית ידע בתחום החברתי-ערכי (67%-82%).

42% מהמחנכים חושבים שהתכנית אינה עמוסה ומנגד 36% מהם מעידים כי לא חסרים בה נושאים. משמעות נתונים אלה היא שמצד אחד חלק ניכר מהמחנכים חושבים שקיים בתכנית עומס של נושאים, ומצד שני חלק לא מבוטל מהם מדווחים כי קיימים נושאים רלוונטיים החסרים בתכנית. סביר להניח כי ניתן לשייך את תחושת העומס לכך שהמחנכים תופסים את הקושי העיקרי ביישום והטמעת התכנית כחוסר זמן (ראה סעיף 3.1.4 קשיים ביישום והטמעת התכנית). נראה כי המחנכים חשים כי התכנית עמוסה מידי בהתחשב במסגרת השעות המוקצבת ליישומה.

ברמת התלמידים כמחצית עד כשני שלישים מהמחנכים מביעים שביעות רצון גבוהה: מהרלוונטיות לחיי התלמידים (63%-72%), מהמידה בה התכנית מזמנת התנסות חווייתית בנושאים חברתיים-ערכיים (51%-74%), מרמת העניין שהתכנית יוצרת בקרב התלמידים (43%-60%) ובמידת ההתאמה שלה לתלמידים (44%-64%).

תמיכה לכך שקיימת בעייתיות בהתאמת התכנית לאוכלוסיות השונות ניתן לראות גם בכך ששיעור נמוך יותר של מחנכים דוברי ערבית מביע שביעות רצון גבוהה מבהירות התכנית וחומריה בהשוואה למחנכים דוברי עברית, וכן בקרב מחנכים מבתי ספר ממלכתיים-דתיים שיעור נמוך יותר של מחנכים חשים כי התכנית עונה על הצרכים שלהם בתחום החברתי-ערכי. כמו כן, יותר מחנכים דוברי ערבית ומחנכים דוברי עברית מהחינוך הממלכתי-דתי חשים כי חסרים בתכנית תכנים חברתיים-ערכיים חשובים. אין ספק כי קיים קושי לבנות תכנית חינוכית שתתאים לכלל התלמידים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות. מדובר בכיתות הטרוגניות הכוללות תלמידים ברמות לימוד שונות, מרמות סוציו-אקונומיות שונות ובעלי מטען ערכי שונה. יש לציין כי חומרי התכנית כוללים תקליטור בערבית אשר מבוסס על תרגום והתאמה של חומרי הלימוד וההפעלות, והתקליטור בעברית כולל התאמות לחמ"ד. כמו כן, באתר האינטרנט מופיע מגוון של הפעלות חלופיות המאפשרות למחנכים בחירה של ההפעלה המתאימה ביותר לתלמידיהם. יתכן והסיבה לתחושה של חוסר התאמה נובעת מחוסר נגישות לכלל חומרי הלימוד, למשל בשל מחסור באמצעים טכנולוגיים (תקליטור, מחשב, מדפסת) או העדר משאבים המאפשרים הדפסה של החומרים הנדרשים. מפתחי התכנית צריכים לבחון האם יש מקום לבצע התאמות נוספות לאוכלוסיות שונות ולוודא כי החומרים המתאימים אכן זמינים למחנכים.

בלוח 23 מוצגות עמדות הרכזים החברתיים-קהילתיים כלפי תוכנית הליבה והחומרים הנכללים בה (כפי שעלה בסקר הרכזים שנערך בסוף שנת היישום הראשונה של תכנית הליבה לשעת חינוך).

לוח 23: עמדות הרכזים החברתיים-קהילתיים כלפי תוכנית הליבה לשעות חינוך והחומרים הנכללים בה לפי דיווחיהם, שיעור המשיבים שהשיבו במידה רבה או רבה מאוד.

כלל המדגם n=139	כלל דוברי ערבית n=64	כלל דוברי עברית n=161	לפי פיקוח		
			ממלכתי n=113	ממ"ד n=48	
ברמת התכנים והמתודה					
88%	86%	89%	84%	91%	בנויה על רצף האירועים מתחילת שנת הלימודים עד סופה
85%	89%	83%	76%	87%	המתודה של הלמידה החברתית מוצגת בבהירות
83%	94%	81%	68%	87%	תוכנית הליבה מסייעת בהעשרת תכנים להפעלות תלמידים
82%	75%	84%	73%	90%	בנויה באופן התפתחותי-ספיראלי מכיתה ז'-יב'
81%	87%	80%	74%	83%	מקנה ידע בתחום החברתי-ערכי
64%	84%	59%	50%	64%	מאפשרת ליצור קשרים עם תחומי דעת אחרים בביה"ס
ברמת התלמידים					
83%	90%	81%	75%	84%	מותאמת לגיל ולרמת התלמידים
79%	89%	77%	70%	80%	מזמנת לתלמידים התנסות חוויתית בנושאים חברתיים ערכיים
73%	92%	67%	62%	70%	מעודדת מעורבות חברתית של התלמידים בביה"ס
69%	83%	66%	59%	69%	מעוררת עניין אצל התלמידים
68%	90%	61%	56%	64%	מעודדת פעילות תלמידים במסגרת הקהילה

* מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

בהשוואה בין נתוני לוח 23 לנתוני לוח 22 עולה כי כמעט ואין הבדלים בין המחקנים לבין הרכזים במידת שביעות הרצון שלהם מהתכנית ברמת התכנים והמתודה. לעומת זאת בהיבטים המתייחסים לתלמידים, המחקנים מביעים שביעות רצון נמוכה מזו של הרכזים. כפי שניתן לראות בלוח 23 בסקר הרכזים עלו שתי מגמות בהתייחס לעמדות כלפי התכנית: (1) רכזים מבתי ספר דוברי ערבית הביעו שביעות רצון גבוהה יותר מרכזים דוברי עברית. (2) רכזים מבתי ספר ממלכתיים-דתיים הפגינו שביעות רצון נמוכה יותר מרכזים מבתי ספר ממלכתיים. בסקר המחקנים נמצא חיזוק חלקי למגמה השנייה בלבד – בחלק מההיגדים מחנכים מבתי ספר ממלכתיים-דתיים הביעו עמדות פחות חיוביות בהשוואה למחקנים מבתי ספר ממלכתיים. לעומת זאת, כמעט ולא נמצאו הבדלים בין מחנכים דוברי עברית למחקנים דוברי ערבית (למעט זאת שמחקנים דוברי עברית נוטים להפגין שביעות רצון גבוהה יותר מבהירות התכנית בהשוואה לדוברי ערבית, ממצא שאינו קיים בקרב הרכזים, וכן מחנכים דוברי ערבית חשים כי התכנית יותר עמוסה ויותר מזמנת לתלמידים התנסות חווייתית).

בלוח 24 מוצגות עמדות המחקרים בפילוח לפי שכבת הגיל של כיתת החינוך.

לוח 24: עמדות המחקרים כלפי תכנית הליבה לשעת החינוך בחלוקה לפי שכבת גיל כיתת החינוך, אחוז

המשיבים מרצה במידה רבה /רבה מאוד

כלל המדגם n=211	שכבה						
	יב n=40	יא n=35	י n=35	ט n=38	ח n=33	ז n=29	
72%	65%	83%	59%	79%	69%	77%	באופן כללי את/ה מרצה מתכנית הליבה לשעת חינוך
ברמת התכנים והמתודה							
85%	84%	80%	85%	84%	86%	90%	תכנית הליבה לשעות חינוך והחומרים הנכללים בה ברורים
78%	87%	76%	72%	71%	76%	88%	מסייעים בהעשרת תכנים להפעלות לתלמידים
78%	78%	83%	72%	81%	64%	88%	מאפשרים הקניית ידע בתחום החברתי- ערכי
72%	66%	78%	74%	70%	72%	76%	עדכניים ומתאימים לנעשה בחברה
69%	73%	69%	63%	65%	64%	80%	נותנים מענה בתחום החברתי ערכי לצרכים שלך כמחנכת/ת
50%	52%	61%	47%	37%	43%	63%	מאפשרים קשרים עם פעילויות ותחומי דעת אחרים בביה"ס
42%	36%	44%	55%	41%	47%	29%	אין עומס רב של תכנים חברתיים – ערכיים בתכנית*
36%	27%	35%	26%	48%	40%	43%	אין תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתכנית הליבה**
ברמת התלמידים							
67%	64%	65%	62%	70%	71%	73%	רלוונטים לחיי התלמידים
62%	59%	65%	52%	58%	62%	81%	מזמנים לתלמידים התנסות חוויתית בנושאים חברתיים-ערכיים
59%	48%	54%	57%	72%	57%	73%	ההפעלות והמתודות בתכנית מתאימים לתלמידי כיתתך
54%	56%	63%	43%	55%	52%	52%	מעניינים עבור התלמידים

* הניסוח המקורי של ההיגד – "יש עומס רב של תכנים חברתיים – ערכיים בתוכנית". לצורך הדיווח ההיגד נוסח על דרך החיוב, בהתאם לשאר ההיגדים בשאלון

** הניסוח המקורי של ההיגד – "יש תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתוכנית הליבה". לצורך הדיווח

ההיגד נוסח על דרך החיוב, בהתאם לשאר ההיגדים בשאלון
מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח. למעט
בהיגד "אין תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתכנית הליבה" בו מספר המשיבים היה נמוך יותר באופן
משמעותי. ז' = 23 ח' = 26 ט' = 30 י' = 29 יא' = 32 יב' = 37

מלוח 24 עולה כי מחנכי כיתות ז' מביעים את העמדות החיוביות ביותר ברוב ההיבטים שנבחנו, הן ברמת התכנים והמתודה והן ברמת התלמידים, ואילו בקרב מחנכי כיתות י' מסתמנת שביעות רצון נמוכה באופן יחסי בחלק מההיגדים, בעיקר ברמת התלמידים.

3.3.2 עמדות המחקרים כלפי נושאים ספציפיים בתכנית הליבה לשעת חינוך

ראינו אם כן מה המחקרים חושבים על התכנית באופן כללי, כעת נעבור לבחון את עמדותיהם לגבי נושאים שונים הקיימים בה. בשלב ראשון נציג את מידת שביעות הרצון של המחקרים מכל נושא שהוצג בשאלון, לאחר מכן יוצג שיעור המחקרים המדווחים על שימוש בהפעלות בכל נושא, ולבסוף נתאר את מידת שביעות הרצון של המחקרים שהפעילו את הנושא בכיתתם מהאופן בו הם עצמם פעלו במסגרת יישום הנושא.

בלוח 25 מתוארות עמדות המחקרים המפעילים את התכנית בכיתתם כלפי איכות החומרים בנושאים שונים המופיעים בתכנית הליבה לשעת חינוך.

לוח 25: עמדות המחקרים כלפי תכנים ספציפיים בתכנית הליבה לשעת החינוך, אחוז המשיבים מרוצה

במידה רבה /רבה מאוד

כלל המדגם n=152	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=101	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=35	ממלכתי n=96	
67%	71%	66%	57%	69%	טיפול הכיתה כקבוצה חברתית
68%	80%	65%	50%	69%	נושאים על סדר היום הציבורי (אקטואליה)
70%	77%	68%	44%	75%	הפעלה שכללה התייחסות לחג/ מועד /אירוע
69%	69%	68%	***	***	חברת התלמידים ומועצת התלמידים
71%	72%	71%	***	***	מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית או מחויבות אישית
72%	64%	78%	***	***	להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות
-	-	85%	***	***	נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי*
-	67%	-	-	-	זהות ערבית**

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח, למעט בהיגדים "להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות" נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי" "זהות ערבית" אשר נשאלו רק בקרב מחנכים בחט"ע מספר המשיבים המינימלי בהיגדים אלה: כלל דוברי העברית=39 כלל דוברי הערבית=28 כלל המדגם=67

* היגד זה נשאל רק בקרב דוברי עברית

** היגד זה נשאל רק בקרב דוברי ערבית

*** מספר המשיבים קטן מ-30 בקרב המחקרים בממ"ד ולכן פילוח זה אינו מוצג

הנתונים בלוח 25 מלמדים כי כ-70% מהמחקרים המפעילים את התכנית מביעים שביעות רצון גבוהה מאיכות החומרים בנושאים השונים שהוצגו במסגרת השאלון. הממצאים אינם מצביעים על נושא שמידת שביעות הרצון ממנו בולטת לחיוב או לשלילה באופן משמעותי (בנושא הנכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/שרות לאומי מידת שביעות הרצון מעט יותר גבוהה, אולם יש לזכור כי נושא זה נשאל רק בקרב מחנכים בחטיבות העליונות מבתי ספר דוברי ערבית).

לא נמצאו הבדלים במידת שביעות הרצון של מחנכים דוברי עברית לבין מידת שביעות הרצון של מחנכים דוברי ערבית (למעט בהתייחס לנושא האקטואליה, שבו מחנכים דוברי ערבית מביעים שביעות רצון גבוהה יותר).

בשל מספר המשיבים המועט מבתי ספר ממלכתיים-דתיים בהתייחס לרוב הנושאים, ההשוואה בין מחנכים מבתי ספר אלה לבין מחנכים מבתי ספר ממלכתיים בוצעה באופן חלקי. בשלושת הנושאים בהם בוצעה ההשוואה נמצא כי מחנכים מבתי הספר הממלכתיים-דתיים הביעו שביעות רצון נמוכה יותר מזו של מחנכים מבתי ספר ממלכתיים.

לאחר שראינו את מידת שביעות הרצון של המחנכים מנושאים מסוימים המופיעים בתכנית, נבחנו כעת האם המחנכים עשו שימוש בהפעלות המופיעות במסגרת הנושאים הללו, במסגרת שעת חינוך בכיתתם. בלוח 26 מופיעים נתונים לגבי הפעלה בכיתה של הנושאים השונים.

לוח 26: הפעלת הנושאים השונים על ידי המחנכים במסגרת שעת החינוך בכיתתם, אחוז המשיבים בחיוב

כלל המדגם n=226	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=175	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=46	ממלכתי n=129	
82%	93%	80%	86%	77%	טיפול הכיתה כקבוצה חברתית
92%	87%	94%	93%	94%	נושאים על סדר היום הציבורי (אקטואליה)
90%	86%	91%	88%	92%	הפעלה שכללה התייחסות לחג/ מועד /אירוע
61%	87%	54%	45%	57%	חברת התלמידים ומועצת התלמידים
68%	79%	65%	65%	64%	מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית או מחויבות
41%	70%	32%	***	***	להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות
-	-	68%	***	***	נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי*
-	73%	-	-	-	זהות ערבית**

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח, למעט בהיגדים "להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות" "נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי" "זהות ערבית" אשר נשאלו רק בקרב מחנכים בחט"ע מספר המשיבים המינימלי בהיגדים אלה: כלל דוברי העברית=90 כלל דוברי הערבית=29 כלל המדגם=119

* היגד זה נשאל רק בקרב דוברי עברית

** היגד זה נשאל רק בקרב דוברי ערבית

*** מספר המשיבים קטן מ-30 בקרב המחנכים בממ"ד ולכן פילוח זה אינו מוצג

מלוח 26 עולה כי הנושאים בהם נעשה השימוש הרב ביותר הם: אקטואליה, הפעלות בנוגע לחג או מועד או אירוע וטיפול הכיתה כקבוצה חברתית. ביתר הנושאים נעשה שימוש בהיקף קטן יותר בעיקר בקרב מחנכים דוברי עברית. הדבר נכון במיוחד בהתייחס לנושא להיות אזרח.

אם נחזור לנתוני לוח 25 נראה כי אין קשר בין מידת שביעות הרצון מהחומרים לבין מידת השימוש שנעשה בהם בפועל. ניתן לשער כי המחנכים בחרו להשתמש בתכנית מסוימים בהתאם לרלוונטיות שלהם לצרכי הכיתה.

ראינו אם כן, מהו שיעור המחנכים שהפעילו כל נושא בכיתתם. נחدد ונבדוק כעת את מידת שביעות הרצון של המחנכים מהאופן בו הנושא יושם במסגרת שעת החינוך. לוח 27 מציג באיזו מידה המחנכים שהפעילו כל נושא מרוצים מהאופן בו יישמו אותו.

לוח 27: עמדות המחנכים כלפי האופן בו הם הפעילו את הנושא בכיתתם, אחוז המשיבים מרוצה במידה רבה /רבה מאוד, מקרב המחנכים שהפעילו את הנושא בכיתתם (לגבי כל נושא שהפעלת בכיתתך אבקש שתציין עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא זה)

כלל המדגם n=152	כלל דוברי ערבית n=41	כלל דוברי עברית n=91	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=30	ממלכתי n=81	
80%	88%	78%	84%	75%	טיפול הכיתה כקבוצה חברתית
86%	92%	85%	90%	83%	נושאים על סדר היום הציבורי (אקטואליה)
86%	85%	86%	93%	84%	הפעלה שכללה התייחסות לחג/ מועד /אירוע
72%	79%	69%	***	***	חברת התלמידים ומועצת התלמידים
77%	73%	79%	75%	80%	מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית או מחויבות אישית
80%	87%	74%	***	***	להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות
-	-	88%	***	***	נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי*
-	83%	-	-	-	זהות ערבית**

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח, למעט בהיגדים "להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות" "נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי" "זהות ערבית" אשר נשאלו רק בקרב מחנכים בחט"ע מספר המשיבים המינימלי בהיגדים אלה: כלל דוברי הערבית=27 כלל דוברי הערבית=20 כלל המדגם=47

* היגד זה נשאל רק בקרב דוברי עברית

** היגד זה נשאל רק בקרב דוברי ערבית

*** מספר המשיבים בחלוקה לפי פיקוח קטן מ-30 בקרב המחנכים בממ"ד ולכן פילוח זה אינו מוצג

ניתן לראות בלוח 27 כי באופן כללי לפחות 72% המחנכים מביעים שביעות רצון גבוהה מהאופן בו הם יישמו כל נושא בכיתתם. בתחום זה לא נמצאו הבדלים משמעותיים בהשוואה לפי פיקוח או לפי שפה, למעט הנושא "להיות אזרח" שבו שיעור המחנכים דוברי הערבית הביעו שביעות רצון גבוהה יותר. נזכיר כי בלוח 15 כבר ראינו כי דוברי הערבית גם נוטים יותר ליישם נושא זה בהשוואה לדוברי עברית.

המחנכים התבקשו לפרט נושא או הפעלה אחת מתכנית הליבה שהם עשו בה שימוש והיו שבעי רצון ממנה. 171 מחנכים ציינו נושאים שונים. הנושאים/ ההפעלות העיקריים שהועלו הם:

- **חגים ומועדים (35).** מתוכם צוינו המועדים הבאים בשכיחות יחסית גבוהה: יום השואה (6), יום הזיכרון ליצחק רבין (5), יום העצמאות ויום הזיכרון לחללי צה"ל (5).
- **הכנה לצה"ל (21)**
- **גיבוש הכיתה (18)**
- **מעורבות חברתית/ קהילתית (17)**
- **אקטואליה (15)**
- **יחסים בין המינים (9)**
- **הכרות (8)**
- **מניעת התנהגויות הרסניות כגון: סמים, עישון, שתיית אלכוהול (7)**
- **הכרת/ קבלת השונה (7)**
- **אלימות והטרדות מיניות (6)**
- **תעודת זהות (6)**

כמו כן, המחנכים התבקשו לפרט נושא או הפעלה אחת מתכנית הליבה שעשו בה שימוש ולא היו מרוצים ממנה. 50 מחנכים בחרו להשיב על שאלה זו (כל השאר לא השיבו או שענו כי אין נושא/ הפעלה כזו). הנושאים העיקריים שהועלו הם:

- **להיות אזרח (7)**
- **חגים (6)**
- **מעורבות חברתית/ קהילתית (4)**
- **הכנה לצה"ל (4)**

באופן כללי ניתן לסכם ולומר כי לא זוהה נושא הזוכה לחוסר שביעות רצון.

לסיכום, 72% מהמחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם מביעים שביעות רצון גבוהה מהתכנית באופן כללי. שביעות הרצון של המחנכים בבתי ספר בפיקוח ממלכתי-דתי נמוכה יותר משביעות הרצון בבתי ספר בפיקוח ממלכתי. לא נמצא הבדל במידת שביעות הרצון של דוברי עברית לעומת דוברי ערבית.

ההיבטים שזוכים לעמדות החיוביות ביותר **מבחינת התכנים והמתודה** הם: בהירות התכנים (67%-90%), העשרה לצורך יצירת הפעלות לתלמידים (57%-89%) והקניית ידע בתחום החברתי-ערכי (67%-82%).

ברמת התלמידים כמחצית עד כשני שלישים מהמחנכים מביעים שביעות רצון גבוהה. שביעות הרצון הנמוכה ביותר היא מרמת העניין שהתכנית יוצרת בקרב התלמידים (43%-60%) ובמידת ההתאמה שלה לתלמידים (44%-64%).

השוואה של עמדות המחנכים לעמדות הרכזים החברתיים-קהילתיים (בסקר הרכזים שנערך בסוף שנת היישום הראשונה של תכנית הליבה לשעת חינוך) מראה כי כמעט ואין הבדלים בין המחנכים לבין הרכזים במידת שביעות הרצון שלהם מהתכנית ברמת התכנים והמתודה. לעומת זאת בהיבטים המתייחסים לתלמידים, המחנכים מביעים שביעות רצון נמוכה מזו של הרכזים.

כ-70% מהמחנכים המפעילים את התכנית מביעים שביעות רצון גבוהה מאיכות החומרים בנושאים השונים שהוצגו במסגרת השאלון. הממצאים אינם מצביעים על נושא שמידת שביעות הרצון ממנו בולטת לחיוב או לשלילה באופן משמעותי

הנושאים בהם נעשה השימוש הרב ביותר הם: אקטואליה (92%), הפעלות בנוגע לחג או מועד או אירוע (90%) וטיפוח הכיתה כקבוצה חברתית (82%). ביתר הנושאים נעשה שימוש בהיקף קטן יותר (41%-68%) בעיקר בקרב מחנכים דוברי עברית. לפחות 72% המחנכים מביעים שביעות רצון גבוהה מהאופן בו הם עצמם יישמו כל נושא בכיתתם. באופן כללי ניתן לסכם ולומר כי לא זוהה נושא הזוכה לחוסר שביעות רצון.

3.4 פעולות וגורמים בית ספריים הקשורים ליישום תכנית הליבה לשעת חינוך

בפרק הנוכחי יוצגו תנאים בית ספריים שונים העשויים לתרום ליישום והטמעת התכנית תוך התמקדות במעורבות המנהל, תמיכת הרכז החברתי במחנך, האווירה הבית ספרית, הקצאת השעות לטובת יישום והטמעת התכנית ופעולות שונות המבוצעות בבית הספר בהקשר לתכנית הליבה לשעת חינוך.

3.4.1 מידת התרומה של בעלי תפקידים בבית הספר להטמעת התכנית

ראשית נציג כיצד המחנכים תופסים את תרומת בעלי תפקידים שונים להטמעת התכנית. בלוח 28 מוצגים דיווחי המחנכים לגבי המידה בה המנהל מעורב בפעילות הקשורה לתכנית, המידה בה הרכז החברתי מסייע למחנכים ובכל הקשור להטמעת ויישום התכנית, ומידת מעורבותו של רב בית הספר (בבתי ספר ממלכתיים-דתיים בלבד).

לוח 28: מעורבות המנהל ותרומת הרכז החברתי לקידום תכנית הליבה שעת חינוך. שיעור המשיבים שהשיבו במידה רבה או רבה

כלל המדגם n=198	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=147	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=38	ממלכתי n=109	
63%	62%	63%	57%	65%	מנהל/ת בית הספר מעורב ומתעניין בפעילות המתקיימת סביב תכנית הליבה
62%	64%	62%	48%	66%	הרכז החברתי מסייע לך ביישום ובהפעלת תכנית הליבה
-	-	-	45%	-	שיתוף רב בית הספר בקשר לתכנית הליבה

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

בלוח 28 עולה כי, לפי דיווחי המחנכים, **מנהל בית הספר** מעורב ומתעניין בפעילויות המתקיימות סביב התכנית בכ- 60% מבתי הספר אשר מפעילים את התכנית. אם נחזור לסקר הרכזים שהועבר בשנה שעברה (ראה לוח 28 בדוח הרכזים) נראה כי בקרב הרכזים שיעור גבוה יותר (כ-75%) מדווחים על מעורבות גבוהה של המנהל בהטמעת בתכנית. הפער בין דיווחי המחנכים לבין דיווחי הרכזים בולט במיוחד בקרב בתי ספר דוברי ערבית (62% לעומת 85% בהתאמה). יתכן והפער נובע מעיתוי העברת הסקרים, ובשנת היישום הראשונה אכן יותר מנהלים גילו עניין ומעורבות בתכנית בהשוואה לשנת היישום השנייה. בקבוצות המיקוד, הן של הרכזים והן של המנהלים, צוין כי התרומה העיקרית של מנהל היא בהעברת המסר לכלל הצוות לגבי חשיבות התחום החברתי-ערכי בבית הספר. כ-60% מהמחנכים מדווחים כי **הרכז** מסייע בידם במידה רבה ליישם את התכנית, כאשר בקרב מחנכים בבתי ספר ממלכתיים-דתיים השיעור נמוך יותר (48%). חשוב להשקיע מחשבה באיתור

הסיבה לכך שכמעט 40% מהמחנכים אינם מרגישים שהרכז מסייע להם באופן משמעותי, במטרה לספק לרכז כלים המתאימים להתמודדות עם המחנכים.

בבתי ספר ממלכתיים-דתיים 45% מהמחנכים מדווחים על מעורבות גבוהה של **רב בית הספר** בהקשר לתכנית. בסקר הרכזים שנערך לפני כשנה 70% מהרכזים בבתי ספר ממלכתיים-דתיים חשבו כי רב בית הספר תורם להטמעת התכנית. הנתונים לגבי מידת מעורבות הרב מרמזים כי בהטמעת והתאמת התכנית למגזר הדתי יש לשתף רבנים ולשקול כיצד לגייסם לתהליך.

המחנכים נשאלו האם יש גורם, בנוסף לרכז, המקדם את הטמעת התכנית בבית ספרם. 93 מחנכים פירטו גורם נוסף. הגורמים העיקריים שהועלו: **יועצת בית הספר** (55), מנהל או סגן מנהל (20), רכז נוסף בבית הספר - רכז שכבתי, רכז פדגוגי (18), המחנכים (15). מתשובות אלה ניתן ללמוד כי בחלק ניכר מבתי הספר (כרבע מתוך כלל המחנכים אליהם הופנו השאלות בדבר גורמים המקדמים את יישום התכנית בבית הספר) היועצת מהווה גורם משמעותי ביישום והטמעת התכנית. תמיכה לכך ניתן לקבל גם מסקר הרכזים החברתיים-קהילתיים. הרכזים נשאלו באופן מפורש על מידת מעורבותה של היועצת בתהליך ההטמעה והיישום של תכנית הליבה לשעת חינוך. 61% מהם ציינו כי ליועצת תרומה רבה לתהליך זה.

3.4.2 הקצאת זמן ליישום והטמעת התכנית

לאחר שראינו כיצד המחנכים תופסים את תרומת בעלי תפקידים שונים בבית הספר לקידום התכנית, נעבור לבחון גורם נוסף והמשמעותי והוא מסגרות הזמן המוקצות לתכנית בבית הספר. בלוח 29 מוצגות תפיסות המחנכים לגבי המידה בה הזמן המוקצב ליישום והטמעת התכנית מספק.

לוח 29: המידה בה מסגרות הזמן מספקות לצורך קידום תכנית הליבה שעת חינוך. שיעור המשיבים

שהשיבו במידה רבה או רבה מאוד

כלל המדגם n=198	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=147	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=38	ממלכתי n=109	
37%	40%	36%	31%	38%	מסגרות הזמן המוקצות לתכנית מספיקות להטמעת התכנית בכיתתך

בלוח 29 רואים כי כשליש מהמחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם חושבים כי הזמן המוקצה בבית ספרם לתכנית מספק. נתון זה עולה בקנה אחד עם כך שהקושי העיקרי ביישום והטמעת התכנית שצוין של ידי המחנכים הוא מחסור בשעות ליישום תכנית הליבה (כפי שפורט בסעיף 3.1.4). מצאנו אם כן, שרוב המחנכים חושבים כי הזמן המוקצב לתכנית בבית ספרם אינו מספק. נברר כעת האם יש קשר בין מספר שעות החינוך הקיים במערכת השעות (נתון אשר הוצג כבר בלוח 3) לבין התחושה שהזמן המוקצה לתכנית מספק. נתונים אלה מופיעים בלוח 30.

לוח 30: התחושה שהזמן המוקצה לתכנית מספק בחלוקה לפי מספר שעות החינוך השבועיות במערכת השעות. שיעור המשיבים שהשיבו במידה רבה או רבה מאוד

כלל המדגם n=221	מספר שעות החינוך בשבוע		
	יותר משעה בשבוע n=52	שעה בשבוע n=169	
37%	68%	27%	מסגרות הזמן מספקות במידה רבה/ רבה מאוד

מלוח 30 עולה כי בבתי ספר בהם קיימת יותר משעת חינוך אחת במערכת יותר מחנכים נוטים לחשוב כי הזמן המוקצה לתכנית מספק. הנתונים המדויקים של מספר השעות המוקצות לשעת חינוך מפורטים בלוח 3, אולם חשוב לציין כי כמעט כל המחנכים שדיווחו כי יש בבית הספר יותר משעת חינוך שבועית אחת, ענו כי מדובר בשעתיים.

שאלנו את המחנכים שדיווחו כי הזמן מספק במידה בינונית או פחות מכך לכמה שעות שבועיות הם זקוקים לצורך יישום התכנית בכיתתם. תשובותיהם מפורטות בלוח 31.

לוח 31: מספר השעות השבועיות הנדרשות למחנכים לצורך יישום התכנית, מקרב המשיבים שמסגרות הזמן המוקצות לתכנית מספקות במידה בינונית ומטה

מספר השעות	לפי פיקוח		כלל דוברי עברית n=111	כלל דוברי ערבית n=30	כלל המדגם n=141
	ממלכתי n=78	ממ"ד n=33			
1	9%	0%	7%	0%	5%
2	58%	60%	58%	84%	64%
3	23%	34%	26%	11%	23%
4-6	10%	5%	8%	6%	8%

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

הנתונים בלוח 31 מצביעים על כך שרוב המחנכים (שני שלישים) חושבים כי הם זקוקים לשעתיים שבועיות לצורך יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתם. גם נתוני לוח 28 תומכים בכך ששיעור ניכר מהמחנכים חשים כי שעתיים שבועיות מספקות. יחד עם זאת, יש להיזהר מהסקת המסקנה כי המוחנכים תומכים בקיום שיעורי חינוך במשך שעתיים שבועיות. אם יוחלט לקיים שעתיים חינוך במערכת השבועית, סביר להניח כי הדבר יבוא על חשבון שיעור אחר. בסקר הנוכחי המוחנכים נשאלו

על הקצאת שעות לתכנית באופן כללי, מבלי לציין את ה"מחיר" של הוספת שעת חינוך למערכת. יתכן ואם היו מתבקשים לקחת בחשבון את העלות, היו עונים בצורה אחרת. בשלב זה אנו יכולים ללמוד כי לדעת שיעור ניכר מהמחנכים שעת חינוך אחת בשבוע אינה מספקת לצורך יישום התכנית, אך יתכן והם חושבים שגם השעות המוקדשות לשיעורים אחרים אינן מספקות. תמיכה לכך ניתן למצוא בנאמר במסגרת קבוצות המיקוד שנערכו בשנת הלימודים תשס"ח: המשתתפים ציינו את עומס המשימות הקיימות בבית הספר ואת הקושי לפנות זמן לחינוך חברתי-ערכי (כפי שפורט בסעיף 3.1.4 הדן בקשיים ביישום התכנית). קיימת אפשרות שהמחנכים חושבים שיש לשנות את מתכונת התכנית כך שניתן יהיה ליישמה בשעה אחת.

3.4.3 פעולות ותנאים בית ספריים התורמים להטמעת ויישם תכנית הליבה לשעת חינוך

בטרם שאלנו את המחנכים לגבי הפעולות הנעשות במסגרת הבית ספרית בהקשר לתכנית הליבה לשעת חינוך, בדקנו האם בבית הספר קיימת אגירה התומכת בחינוך חברתי-ערכי באופן כללי. תגובות המחנכים מוצגות בלוח 32.

לוח 32: המידה בה בבית הספר קיימת אגירה התומכת בקידום חינוך חברתי-ערכי. שיעור המשיבים

שהשיבו במידה רבה או רבה מאוד

כלל המדגם n=198	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=147	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=38	ממלכתי n=109	
91%	84%	93%	98%	91%	בבית הספר יש אגירה התומכת בקידום חינוך חברתי-ערכי

מלוח 32 עולה כי כמעט כל המחנכים (91%) מדווחים כי בבית ספרם קיימת אגירה התומכת בקידום חינוך חברתי-ערכי. מחנכים דוברי ערבית נוטים פחות להעיד על קיום אגירה זו בבית ספרם בהשוואה למחנכים דוברי עברית.

נעבור כעת לבחון באיזו מידה מבוצעות פעולות שונות בבית הספר בהקשר של הטמעת התכנית. נתונים אלה מוצגים בלוח 33.

לוח 33: פעולות המבוצעות בבתי הספר בהקשר להטמעת תכנית הליבה לשעת חינוך, לפי דיווחי המחנכים. שיעור המשיבים שהשיבו במידה רבה או רבה מאוד

כלל המדגם n=213	כלל דוברי ערבית n=49	כלל דוברי עברית n=163	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=38	ממלכתי n=122	
65%	60%	67%	53%	71%	התאמת התכנית לצרכי בית הספר
59%	60%	59%	46%	63%	גיבוש תכנית עבודה או מערכי שיעור בשיתוף עם מחנכים אחרים בשכבה שלך
37%	41%	35%	20%	40%	תיעוד שוטף ומובנה של יישום התכנית בכיתות על-ידי המחנכים
18%	27%	16%	6%	19%	שיתוף של מורים מקצועיים בקשר לתכנית הליבה

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

מלוח 33 ניתן ללמוד כי באופן כללי לא נמצאה פעולה שמבוצעת באופן גורף ברוב המוחלט של בתי הספר. כשני שלישים מהמחנכים מדווחים על התאמת התכנית לצרכי בית הספר, וכן שבבית ספרם גיבוש תכנית העבודה מבוצע בשיתוף עם מחנכים נוספים בשכבה. כשליש מהמחנכים מעידים על תיעוד שוטף המבוצע על ידם, שיעור יחסית נמוך (18%) טוענים כי מורים מקצועיים שותפים לתהליך הטמעת התכנית (אם כי בהשוואה בין דוברי ערבית לדוברי עברית נמצא כי על סמך דיווחי המחנכים קיים הבדל במידת השיתוף של מורים מקצועיים, אשר מעורבים יותר בבתי ספר דוברי ערבית). בקרב דוברי העברית בהשוואה בין מחנכים מבתי ספר ממלכתיים למחנכים מבתי ספר ממלכתיים-דתיים נמצא כי בבתי ספר ממלכתיים-דתיים נוטים לבצע פחות כל אחת מהפעולות שהוזכרו. ניתן להסיק כי בבתי הספר הדתיים מתרחשת פחות פעילות סביב הטמעה ויישום תכנית הליבה לשעת חינוך.

רצינו לבחון האם בבית הספר קיימת ההערכה ממוסדת של פעילות התלמידים בתחום החינוכי-חברתי. שאלנו את המחנכים האם התלמידים מוערכים על תרומתם בפעילות חינוכי-חברתית בתעודה או במסגרת אחרת. תשובותיהם מוצגות בלוח 34.

לוח 34: הערכת התלמידים, בתעודה או במסגרת אחרת, על תרומתם לפעילות חינוכי-חברתית, לפי דיווחי המחנכים. שיעור המשיבים בחיוב

כלל המדגם n=226	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=175	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=46	ממלכתי n=129	
77%	60%	81%	70%	85%	האם בתעודה, או במסגרת אחרת, יש הערכה על תרומת התלמיד בפעילות חינוכי חברתית?

על סמך נתוני לוח 34 ניתן לומר כי כמעט 80% מהמחנכים מדווחים כי בבית ספרם קיימת הערכה של תרומת התלמידים לפעילות חינוכית-חברתית.

מחנכים דוברי עברית נוטים יותר להעיד על קיום הערכה מסוג זה בהשוואה למחנכים דוברי ערבית. בקרב דוברי עברית ניתן לומר, על סמך דיווחי המחנכים, כי בבתי ספר בפיקוח ממלכתי קיימת יותר הערכה של פעילות התלמידים בתחום החינוכי-חברתי בהשוואה לבתי ספר בפיקוח הממלכתי-דתי.

לסיכום, כ-60% מהמחנכים (מבתי הספר אשר מפעילים את התכנית) מדווחים כי מנהל בית הספר מעורב ומתעניין בפעילויות המתקיימות סביב התכנית. בסקר הרכזים שהועבר בשנה שעברה כ-75% מקרב הרכזים דיווחו על מעורבות גבוהה של המנהל בהטמעת התכנית. הפער בין דיווחי המחנכים לבין דיווחי הרכזים בולט במיוחד בקרב בתי ספר דוברי ערבית (62% לעומת 85% בהתאמה). יתכן והפער נובע מעיתוי העברת הסקרים, ובשנת היישום הראשונה אכן יותר מנהלים גילו עניין ומעורבות בתכנית בהשוואה לשנת היישום השנייה.

כ-60% מהמחנכים מדווחים כי **הרכז** מסייע בידם במידה רבה ליישם את התכנית, כאשר בקרב מחנכים בבתי ספר ממלכתיים-דתיים השיעור נמוך יותר (48%). יתכן והסיבה לשיעור הנמוך יחסית של המחנכים, החשים כי הרכז מסייע להם, טמונה בחוסר הנכונות של מחנכים לקבל את הסיוע של הרכז ומנגד השערה אפשרית אחרת היא הרכז אינו מסוגל להגיש את הסיוע הנדרש למחנך. חשוב להשקיע מחשבה באיתור הסיבה לכך שמחנכים רבים כל כך (כמעט 40%) אינם מרגישים שהרכז מסייע להם באופן משמעותי, במטרה לספק לרכז כלים המתאימים להתמודדות עם המחנכים.

בבתי ספר ממלכתיים-דתיים 45% מהמחנכים מדווחים על מעורבות גבוהה של **רב בית הספר** בהקשר לתכנית. הנתונים לגבי מידת מעורבות הרב מרמזים כי בהטמעת והתאמת התכנית למגזר הדתי יש לשתף רבנים ולשקול כיצד לגייסם לתהליך. חלק ניכר מהמחנכים (כרבע) ציינו כי **יועצת בית הספר** מהווה גורם משמעותי ביישום והטמעת התכנית.

רק כשליש מהמחנכים חושבים כי הזמן המוקצה בבית ספרם לתכנית מספק. בבתי ספר בהם קיימת יותר משעת חינוך אחת במערכת יותר מחנכים (68%) נוטים לחשוב כי הזמן המוקצה לתכנית מספק. רוב המחנכים שענו כי הזמן המוקדש לתכנית אינו מספק (שני שלישים) חושבים כי הם זקוקים לשעתיים שבועיות לצורך יישום תכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתם. כמעט כל המחנכים (91%) מדווחים כי בבית ספרם קיימת אורה התומכת בקידום חינוך חברתי-ערכי. מחנכים דוברי ערבית נוטים פחות להעיד על קיום אורה זו בבית ספרם בהשוואה למחנכים דוברי עברית (84% לעומת 93%).

כשני שלישים מהמחנכים מדווחים על התאמת התכנית לצרכי בית הספר, וכן שבבית ספרם גיבוש תכנית העבודה מבוצע בשיתוף עם מחנכים נוספים בשכבה. כשליש מהמחנכים מעידים על תיעוד שוטף המבוצע על ידם, ורק 18% טוענים כי מורים מקצועיים שותפים לתהליך הטמעת התכנית (אם כי מורים מקצועיים מעורבים יותר בבתי ספר דוברי ערבית). בבתי ספר ממלכתיים-דתיים נוטים לבצע פחות כל אחת מהפעולות שהוזכרו. ניתן להסיק כי בבתי הספר הדתיים מתרחשת פחות פעילות סביב הטמעה ויישום תכנית הליבה לשעת חינוך.

כמעט 80% מהמחנכים מדווחים כי בבית ספרם קיימת הערכה של תרומת התלמידים לפעילות חינוכית-חברתית, בתעודה או במסגרת אחרת.

3.7 השפעות נתפסות של התכנית בקרב המחקנים

בפרק זה יוצגו נתונים אודות השינויים שחלו בעקבות תכנית הליבה וכתוצאה מהתחלת יישומה בחינוך החברתי ערכי בבית הספר, מידת ההשפעה והתרומה של תכנית הליבה על המתרחש בתחום החברתי ערכי בבית הספר בהשוואה לשנים קודמות והמלצות לשיפור, כל זאת על פי דיווחי מחנכי הכיתות.

3.7.1 השינויים שחלו בשעת החינוך בעקבות יישום תכנית הליבה

בפרק הקודם בחנו את מידת קיומם של תנאים ובעלי תפקידים בית ספריים שיכולים לקדם את הטמעת התכנית. נעבור לבחון באיזו מידה תכנית הליבה לשעת חינוך מכניסה שינויים מהותיים לבתי הספר. בלוח 35 מוצגים דיווחי המחקנים לגבי המידה בה תכנית הליבה המועברת כיום בכיתות שונה מהתכנית שהופעלה בשעת חינוך קודם לכן.

לוח 35: מידת השינוי בתכנית המועברת בשעת חינוך בהשוואה לזו שהועברה בכיתה לפני תחילת הפעלת תכנית הליבה לשעות חינוך, לפי דיווחי המחקנים. מקרב המחקנים שהשיבו כי הם מפעילים את התכנית

בכיתתם במידה חלקית או מלאה

כלל המדגם n=226	כלל דוברי ערבית n=51	כלל דוברי עברית n=175	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=46	ממלכתי n=129	
6%	12%	4%	11%	2%	מאוד שונה
24%	48%	18%	15%	19%	די שונה
38%	26%	41%	45%	40%	די דומה
8%	0%	10%	8%	10%	אותו הדבר או מאוד דומה
24%	14%	27%	21%	29%	לא יודע

הנתונים בלוח אינם בהכרח מסתכמים ל 100% שכן הם עוגלו למספרים שלמים

מלוח 35 עולה כי 30% מהמחקנים שמיישמים את התכנית בכיתתם חשים כי חל שינוי בתכנית המועברת בשעת החינוך.

ניסינו להבין מהן הסיבות לכך שהמחקנים חשים כי חל או לא חל שינוי בשעת החינוך בעקבות יישום תכנית הליבה לשעת חינוך. מחנכים שענו כי התכנית המועברת בשעת חינוך השנה **שונה** מזו שהועברה בכיתה לפני תחילת הפעלת תכנית הליבה לשעות חינוך העלו את ההסברים הבאים: יש יותר סדר וארגון (28), הפעילויות יותר מעניינות ומגוונות (13), הוכנסו נושאים חדשים והועמקו נושאים

קיימים (12), נוצרה התייחסות רצינית יותר לשעת חינוך (5), הוגברה הפעילות החברתית והמעורבות בקהילה (4).

ההסבר העיקרי שצוין על ידי מחנכים שענו כי לא חל שינוי בתכנית המועברת בשעת חינוך הוא שהתכנית והפעילויות זהים או דומים למה נעשה קודם לכן בשעת חינוך (72). היו מחנכים שדיווחו כי אומנם לא חל שינוי משמעותי אך תכנית הליבה הכניסה סדר ומיקוד (20) והוסיפה גיוון של החומרים (5).

במסגרת קבוצות המיקוד, שנערכו בשנת הלימודים הקודמת (תשס"ח), עלה כי קיימת שונות בהתייחסות ובמידת היישום של תוכנית הליבה לשעת חינוך. ניתן לתאר את יישומה ובהתאם את תרומתה לבתי הספר השונים על פני הרצף הבא:

"מהפכה"	"מארגנת"	"בהלימה לקיים"	"מיותרת"
			
מעט משתתפים	רוב המשתתפים		מעט משתתפים

"מהפכה" – עבור חלק קטן ממשתתפי קבוצות המיקוד תוכנית הליבה מהווה "מהפכה" בתפיסת שעת החינוך ובפוטנציאל ליישום בפועל. הדבר נכון לגבי בתי ספר בהם לא הייתה קודם תוכנית חברתית-ערכית ושעת החינוך הוקדשה לטיפול בבעיות משמעת ולהודעות. כפי שתיאר אחד הרכזים:

"-סוף סוף קיבלתי את הכלים לחינוך עצרכי, לעצת חינוך ויכולתי להתמקד בנושא..."

"מארגנת" – חלק ממשתתפי קבוצות המיקוד חשים כי התוכנית 'עושה סדר', ומהווה עוגן וציר מארגן-לכאורה, התוכנית לא מספקת עבורם ידע חדש אולם צירי התוכנית מאפשרים לארגן את הידע הקיים ולתכנן באופן קל יותר מבעבר. כפי שעולה מהציטוטים הבאים: *"התוכנית מיקדה את הדברים שהיו די פזורים ונתנה נוסח אחר לעצת חברה" "התוכנית לא חידשה בתכנים, אלא בסדר, באמנה".*

"בהלימה לקיים" – חלק מהמשתתפים ציינו כי תוכנית הליבה נמצאת בהלימה לתוכנית החברתית הפועלת בבית הספר. במקרים אילו תוכנית הליבה מאששת ומחזקת את רוח הפעילות, התכנים והמתכונת המיושמים בבית הספר. כפי שניתן להתרשם מדברי המנהלות הבאות: *"תוכנית הליבה תואמת את תוכנית בית הספר. היא עוזרת כשהחנך צריך 'משהו' לאירוע מסוים וזה סוף של מתנה במקום שצריך לחפש לבד" "בבית הספר החינוך החברתי לו ספנת הדגל...התוכנית החברתית נפתחה לפני שנים...תוכנית הליבה מאוד משתלבת בקייט...הנושאים קיימים, לא בהכרח ההצעות שלכם איך לעשות את זה".*

"מיותרת" – עבור משתתפים מעטים בבית ספרם קיימת תוכנית חברתית-ערכית (מתכונת ותכנים) עשירה ומגובשת. לתפיסתם, תוכנית הליבה לשעות חינוך לא מחדשת דבר ועבורם אין בה צורך. רכזים בודדים ציינו כי עיינו בתוכנית ולא ראו בה תרומה וערך מוסף, לפיכך לא חילקו את התקליטור למחנכים. מתארת זאת אחת הרכזות: *"בצ'ני' התוכנית לא הוסיפה כי ישנה כבר תוכנית ee-שנתית האותאמת לפיה"ס שנוצרת ככל הנראה..."*

ניתן לראות כי הממצאים שעלו מקבוצות המיקוד מתיישבים עם הממצאים המתוארים בלוח 30 המציגים מה המחנכים חושבים על שעת החינוך בהשוואה לעבר: מעטים (6%) ענו "מאוד שונה" (אקוויולנטי ל"מהפכה"), רבע מהמחנכים "די שונה" (אקוויולנטי ל"מארגנת", הרוב אכן הסבירו כי השינוי בא לידי ביטוי בסדר וארגון), הרוב (כמעט 40%) כי לא שעת חינוך כיום די דומה לעבר (אקוויולנטי ל"בהלימה לקיים") ומעטים מהמחנכים (8%) חושבים שלא חל שינוי כלל (אקוויולנטי ל"מיותרת").

3.7.2 ההשפעה והתרומה של תכנית הליבה על המתרחש בבית הספר

בסקר הרכזים החברתיים-קהילתיים שנערך בתום שנת היישום הראשונה, הרכזים נשאלו על השפעות התכנית על התחום החברתי-ערכי בבית הספר, מתוך הנחה שלרכז יש ראייה כוללת על בית הספר והוא ייתן תמונת מצב מייצגת. בסקר המחנכים הנוכחי יש נגיעה קלה בתחום החברתי-ערכי, ובדיקת ההשפעות הנתפסות התמקדה בעיקר ברמת התלמידים.

בלוח 36 מוצגות התפיסות לגבי מידת ההשפעה של תכנית הליבה לשעת חינוך על המתרחש בתחום החברתי ערכי בבית הספר, על המחנכים ועל התלמידים בהשוואה לשנים קודמות, לפי דיווחי המחנכים.

לוח 36: מידת ההשפעה של תכנית הליבה לשעת חינוך על המתרחש בתחום החברתי ערכי בבית הספר , על המחנכים ועל התלמידים בהשוואה לשנים קודמות לפי דיווחי המחנכים, שיעור המשיבים שהשיבו

במידה רבה/ רבה מאוד

כלל המדגם n=195	כלל דוברי ערבית n=46	כלל דוברי עברית n=147	לפי פיקוח		
			ממ"ד n=37	ממלכתי n=110	
השפעות בתחום חברתי - ערכי					
56%	57%	56%	56%	56%	במסגרת התכנית מתקיימות ישיבות צוות המוקדשות לתחום החברתי- ערכי
השפעות על המחנכים					
52%	78%	45%	34%	49%	בעקבות התכנית את/ה חש/ה שיותר קל לך לבצע את תפקידך כמחנך/ת כיתה

השפעות על התלמידים					
90%	88%	91%	88%	92%	הפעילות שלך עם התלמידים בשעות חינוך תורמת לחיזוק הקשר בינך לבינם
66%	45%	71%	58%	76%	תכנית הליבה תורמת לחיזוק זיקת התלמידים למדינה
65%	78%	61%	58%	62%	תכנית הליבה תורמת לחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לבית הספר
58%	67%	56%	41%	60%	תכנית הליבה תורמת לחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לקהילה

מספר המשיבים המוצג בלוח זה מייצג את מספר המשיבים הנמוך ביותר שנמצא באחת מהשאלות המוצגות בלוח.

מלוח 36 עולה כי לדעת 56% מהמחנכים (המפעילים את התכנית בכיתתם) תכנית הליבה הובילה לקיום ישיבות המוקדשות לתחום החברתי-ערכי.

כמחצית מהמחנכים חשים כי התכנית מקלה עליהם לבצע את תפקידם כמחנכים, כאשר בקרב דוברי ערבית שיעור ניכר יותר חש כי התכנית סייעה בידו בהשוואה לדוברי עברית (78% לעומת 45% בהתאמה). בקרב דוברי עברית מחנכים מהחינוך הממלכתי נוטים לדווח יותר כי התכנית סייעה להם בהשוואה למחנכים מהחינוך הממלכתי-דתי (49% לעומת 34% בהתאמה).

המחנכים תופסים את התכנית כבעלת השפעה רבה יותר על התלמידים: 90% מהמחנכים חשים כי התכנית הליבה שעת חינוך תרמה לשיפור הקשר שלהם עם התלמידים. וכשני שלישים מהמחנכים תופסים את התכנית כבעלת השפעה חיובית על תחושת השייכות של התלמיד למדינה, לבית הספר ולקהילה.

בהשוואה בין דוברי ערבית לדוברי עברית נמצא כי שיעור גבוה יותר של מחנכים בחינוך העברי מדווחים על כך שתכנית הליבה תורמת לחיזוק זיקת התלמידים למדינה (71% לעומת 45%), ואילו שיעור גבוה יותר של מחנכים דוברי ערבית דיווחו על תרומת התכנית לחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לבית הספר (78% לעומת 61%).

בפילוח לפי פיקוח בקרב מחנכים דוברי עברית רואים כי שיעור גבוה יותר בחינוך הממלכתי בהשוואה לחינוך הממלכתי-דתי חושבים כי תכנית הליבה תורמת לחיזוק זיקת התלמידים למדינה (76% לעומת 58%) ולחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לקהילה (60% לעומת 41%).

המחנכים התבקשו לפרט בשאלה פתוחה מהי התרומה המרכזית של תכנית הליבה, לקידום החינוך החברתי-ערכי בהשוואה לנעשה בשנים הקודמות בבית הספר. 130 מחנכים המהווים 58% מהנשאלים בחרו להשיב על שאלה זו. 42% מהמחנכים הנותרים בחרו שלא להשיב על השאלה או שהשיבו שלתכנית אין תרומה משמעותית. בלוח 37 מפורטות התרומות המרכזיות שצוינו על ידי המחנכים, בסדר יורד החל מהתרומה שצוינה על המספר הרב ביותר של המחנכים.

לוח 37: התרומה המרכזית של תכנית הליבה ביחס לעשייה החברתית-ערכית בשנים קודמות בבית הספר,

על פי דיווחי המחקרים

שכיחות*	
38	הקניית ידע ומתן כלים למורים
33	סדר וארגון בראיה הכוללת
24	העלאת החשיבות והמודעות של התחום הערכי-חברתי
23	שיפור האקלים הבית ספרי
13	העלאת התרומה והמעורבות בקהילה
9	אחידות
8	הזדמנות לחשוף תלמידים לנושאים חדשים
11	יש תרומה, ללא פרוט
130	סה"כ

מלוח 37 עולה כי, לתפיסת המחקרים, התרומות המרכזיות של תכנית הליבה הן (בסדר יורד): הקניית ידע וכלים למורים, יצירת סדר וארגון בראיה הכוללת, העלאת החשיבות והמודעות של התחום החברתי-ערכי ושיפור האקלים הבית-ספרי.

שלושת התרומות הראשונות הועלו גם בקרב קבוצות המיקוד שנערכו באמצע שנת הלימודים התשס"ח. המשתתפים בקבוצות פירטו מה משמעות התרומה:

הקניית ידע וכלים למורים – משתתפי קבוצות המיקוד העידו כי תוכנית הליבה הרחיבה את רפרטואר החומרים וההפעלות בתחום החברתי-ערכי והגדילה את הנגישות אליהם. הדבר מקל על עבודת הרכזים והמחקרים. בלשון אחד המחקרים: *"תוכנית הליבה היא עוד כלל...אני מתמנה בחלק מהדברים...ואמין פציפיות מפי"*.

סדר וארגון – מקבוצות המיקוד עלה כי התוכנית יוצרת הבנייה, סדר ורצף נושאים שנתי ואף רב-שנתי. כפי שאפשר ללמוד מציטוט הבא: *"כל השנים התכנית שלנו הייתה בנויה על ערכים – חינוך חברתי וייצוגי. תכנית הליבה אפשרה לנו לעשות תוכנית מאורגנת ולהתמקד"*.

העלאת החשיבות והמודעות של התחום הערכי-חברתי – לפי המשתתפים בקבוצות המיקוד, עצם ההכרזה של משרד החינוך על תוכנית ליבה לשעות חינוך שידרגה את מעמדה, ללא קשר לרמת היישום בפועל. יציקת תכנים לשעות החינוך תורמת במיוחד לעליה בתפיסת רמת החשיבות של התחום החברתי-ערכי בבית הספר. כפי שעולה מדברי הרכזות הבאות: *"כל המקצוע הזה הפך*

למשהו מקצועי, הליכה נתנה מקצועיות לכל הנושא של "התכנית הפכה את החברתי למשהו מאוד חשוב".

במסגרת קבוצות המיקוד לא צוין כי התכנית שיפרה את האקלים הבית ספרי, יתכן ונקודה זו לא עלתה שכן איסוף הנתונים בוצע סמוך לתחילת יישום התכנית, וקשה לצפות להשפעה מסוג זה בטווח זמן כה קצר.

בסקר הרכזים צוינו אותן תרומות מרכזיות, אולם המדרג שלהן שונה. הרכזים ציינו כתרומה המשמעותית ביותר (בסדר יורד): יצירת סדר וארגון בראיה הכוללת, העלאת החשיבות והמודעות של התחום החברתי-ערכי, הקניית ידע ומתן כלים, ולאחר מכן (כמו בקרב המחנכים) את שיפור האקלים הבית-ספרי. ניתן לשער כי ההבדלים במידת החשיבות שניתנה לכל נושא נובעת מכך שלמחנכים חשוב יותר הסיוע שניתן להם באופן ישיר, ואילו הרכז מסתכל על הרמה הכללית בית ספרית.

3.7.4 במבט לעתיד

המחנכים התבקשו לפרט המלצות לשיפור של תכנית הליבה. 140 מחנכים המהווים 62% מהנשאלים בחרו להשיב על שאלה פתוחה זו. 38% המחנכים הנותרים בחרו שלא להשיב על השאלה או שהשיבו שאין להם המלצה לשיפור. בלוח 38 מפורטות ההמלצות המרכזיות שצוינו על ידי המחנכים.

לוח 38: המלצות לשיפור שעת החינוך על פי דיווחי המחנכים

שכיחות*		
52	הוספת שעת חינוך	שינויים ברמת משרד החינוך
13	הקטנת מספר תלמידים - חלוקה לקבוצות	
4	יותר אוטונומיה למורים	
38	הוספה והרחבה של תכנים	עדכון והעשרה של חומרים והפעלות
11	הגברת שילוב התלמידים	
8	להעשיר את הפעילויות עם הקהילה/ פעילות חברתית	
5	הפחתת עומס - פחות פעילויות אך יותר מעמיקות, קיצור פעילויות קיימות	
4	הוספת עזרים להמחשה	
3	בניית כלים בנושאי אקטואליה	
3	יותר התייחסות לחגי ישראל	
15	הוספת הדרכה והשתלמויות למורים בבית הספר	תמיכה למורים
3	נגישות החומרים לכל הנוגעים בדבר	

2	הדרכות למורים על ידי אנשי מקצוע	
12	התאמה לגיל או למגזרים השונים	התאמת התכנית לאוכלוסיות השונות
10	הגברת שת"פ מגורמים בית ספריים	העלאת המחויבות ברמה הבית ספרית
4	יותר הקפדה על העברת התכנית הקיימת	
140	סה"כ	

מלוח 38 עולה כי ההמלצה העיקרית של המחנכים המיישמים את התכנית היא להוסיף שעת חינוך. המלצה נוספת שהרבתה להופיע היא הוספה והרחבה של תכנים בתכנית. שאר ההמלצות הופיעו בשכיחות יחסית נמוכה. בקרב הרכזים (במסגרת סקר הרכזים שבוצע בסוף שנת הלימודים תשס"ח) ההמלצה העיקרית הייתה לתגבר את ההדרכות למחנכים. לעומת זאת בסקר הנוכחי די מעט מחנכים מעלים הצעה זו. סביר להניח שפער זה נובע מכך שהתכנית נמצאת בלב מעייניו של הרכז, ואילו המחנך עוסק במגוון משימות חינוכיות ולימודיות היוצרות עומס, ופחות מעוניין בהדרכה הדורשת ממנו השקעת זמן.

לסיכום, 30% מהמחנכים שמיישמים את התכנית בכיתתם חשים כי חל שינוי בתכנית המועברת בשעת החינוך. השינויים העיקריים שצוינו על ידי מחנכים אלה הם: יותר סדר וארגון, הפעילויות יותר מעניינות ומגוונות, הוכנסו נושאים חדשים והועמקו נושאים קיימים. ההסבר העיקרי שצוין על ידי מחנכים שענו כי לא חל שינוי בתכנית המועברת בשעת חינוך הוא שהתכנית והפעילויות זהים או דומים למה נעשה קודם לכן בשעת חינוך.

לדעת 56% מהמחנכים (המיישמים את התכנית) תכנית הליבה הובילה לקיום ישיבות המוקדשות **לתחום החברתי-ערכי**. כמחצית מהמחנכים חשים כי **התכנית מקלה עליהם לבצע את תפקידם** כמחנכים, כאשר בקרב דוברי ערבית שיעור ניכר יותר חש כי התכנית סייעה בידו בהשוואה לדוברי עברית (78% לעומת 45% בהתאמה). כמו כן, מחנכים דוברי עברית מהחינוך הממלכתי נוטים לדווח יותר כי התכנית סייעה להם בהשוואה למחנכים מהחינוך הממלכתי-דתי (49% לעומת 34% בהתאמה).

ברמת התלמידים: 90% מהמחנכים חשים כי התכנית הליבה שעת חינוך תרמה לשיפור הקשר שלהם עם התלמידים. וכשני שלישים מהמחנכים תופסים את התכנית כבעלת השפעה חיובית על תחושת השייכות של התלמיד למדינה, לבית הספר ולקהילה. שיעור גבוה יותר של מחנכים בחינוך העברי מדווחים על כך שתכנית הליבה תורמת לחיזוק זיקת התלמידים למדינה (71% לעומת 45%), ואילו שיעור גבוה יותר של מחנכים דוברי ערבית דיווחו על תרומת התכנית לחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לבית הספר (78% לעומת 61%). שיעור גבוה יותר בחינוך הממלכתי בהשוואה לחינוך הממלכתי-דתי חושבים כי תכנית הליבה תורמת לחיזוק זיקת התלמידים למדינה (76% לעומת 58%) ולחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לקהילה (60% לעומת 41%).

לתפיסת המחנכים המפעילים את התכנית בכיתתם, **התרומות המרכזיות של תכנית הליבה הן** (בסדר יורד): הקניית ידע וכלים למורים, יצירת סדר וארגון בראיה הכוללת, העלאת החשיבות והמודעות של התחום החברתי-ערכי ושיפור האקלים הבית-ספרי. תרומות אלה עלו גם במסגרת סקר הרכזים החברתיים-קהילתיים וקבוצות המיקוד שבוצעו בשנת הלימודים תשס"ח. ההמלצה העיקרית של המחנכים לשיפור שעת החינוך היא להוסיף שעת חינוך. המלצה נוספת שהרבתה להופיע היא הוספה והרחבה של תכנים בתכנית.

3.8 סיכום והמלצות על סמך שני שלבי ההערכה

מסקר הרכזים החברתיים-קהילתיים שנערך בסוף שנת הלימודים תשס"ח, ניתן להתרשם באופן כללי כי התכנית מוכרת ומוטמעת היטב ברמת הרכזים החברתיים אולם הרכזים דיווחו כי התכנית פחות מוטמעת ברמת המחנכים, ורבים מהקשיים שדיווחו על ידי הרכזים מתייחסים להתמודדות מול צוות ההוראה. הסקר הנוכחי בחן את אותם ההיבטים מנקודת מבטם של המחנכים ומגלה כי אכן התכנית חלחלה פחות לרמת המחנכים.

על פי סקר הרכזים שנערך במסגרת השלב הראשון של הערכת תכנית הליבה לשעת חינוך, נכון לסוף שנת היישום הראשונה של התוכנית הרכזים דיווחו כי היא מיושמת, במידה זו או אחרת, בלמעלה מ-80% מבתי הספר. על פי סקר המחנכים הנוכחי, נכון לסוף שנת היישום השנייה של התוכנית המחנכים מדווחים על יישומה, במידה זו או אחרת, בכמעט 60% מבתי הספר. המחנכים ציינו כי הסיבה העיקרית לחוסר יישום התכנית היא כי הם אינם מכירים אותה.

אם במסגרת סקר הרכזים הם דיווחו כי כמחצית מהמחנכים בבתי הספר מכירים אותה, והם חשים כי קיים צורך בהדרכות נוספות, בעיקר בקרב המחנכים, בסקר הנוכחי נבחן מידע זה ממקור ראשון, מהמחנכים עצמם. ממצאי סקר המחנכים מחזקים את ממצאי סקר הרכזים - למעלה מ-40% מהמחנכים מעידים על חוסר הכרות או הכרות מעטה בלבד של התכנית, וכן 40% מדווחים כי לא השתתפו בהשתלמות כלשהי בנוגע לתכנית. נתון נוסף שניתן לקשור לכאן הוא שכ-60% מהמחנכים (מבתי הספר אשר מפעילים את התכנית) מדווחים כי מנהל בית הספר מעורב ומתעניין בפעילויות המתקיימות סביב התכנית, וכ-40% מדווחים על מעורבות נמוכה של המנהל ביישום התכנית. במטרה להגביר את המעורבות והמחויבות לתחום החברתי-ערכי בכלל ולתכנית הליבה לשעת חינוך בפרט, נדרשת עבודה עם מנהלים ורכזים כאחד. מהלך שיכול לתרום להגדלת מספר בתי הספר המיישמים את התכנית ולהעמקת אופן יישומה.

בדומה לרכזים, הקושי המרכזי בו נתקלים מחנכים המיישמים את התכנית הוא מחסור בשעות ליישום תכנית הליבה, לטענתם, שעת חינוך אחת אינה מספיקה. גם בקבוצות המיקוד שכונסו באמצע שנת הלימודים תשס"ח, עלה כי הקושי העיקרי הוא מחסור בשעות לצורך יישום התכנית. מומלץ להעמיק את ההדרכה באופן שתתן יותר כלים לשיקול דעת בסיגול והתאמה של חומרים והפעלות בהתאם לצרכי הכיתה.

קושי נוסף שצוין הן על ידי הרכזים והן על ידי המחנכים הוא אי התאמה של התכנית לאוכלוסיית התלמידים. אין ספק כי קיים קושי לבנות תכנית חינוכית שתתאים לכלל התלמידים בחטיבות הביניים ובחטיבות העליונות. מדובר בכיתות הטרוגניות הכוללות תלמידים ברמות לימוד שונות, מרמות סוציו-אקונומיות שונות ובעלי מטען ערכי שונה. יש לציין כי חומרי התכנית כוללים תקליטור בערבית אשר מבוסס על תרגום והתאמה של חומרי הלימוד וההפעלות, והתקליטור בעברית כולל התאמות לחמ"ד.

כמו כן, באתר האינטרנט מופיע מגוון של הפעלות חלופיות המאפשרות למחנכים בחירה של ההפעלה המתאימה ביותר לתלמידיהם. יתכן והסיבה לתחושה של חוסר התאמה נובעת מחוסר נגישות לכלל חומרי הלימוד, למשל בשל מחסור באמצעים טכנולוגיים (תקליטור, מחשב, מדפסת) או העדר משאבים המאפשרים הדפסה של החומרים הנדרשים. מפתחי התכנית צריכים לבחון האם יש מקום לבצע התאמות נוספות לאוכלוסיות שונות ולוודא כי החומרים המתאימים אכן זמינים למחנכים.

היו מחנכים שצינו כי קיים צורך בשיפור התכנית (בעיקר הכנסת נושאים נוספים ושיפור איכות החומרים הקיימים). כמו כן חלק ניכר מהמחנכים (למעלה מ-60%) חושבים כי קיימים נושאים רלוונטיים אשר אינם מופיעים בתכנית. מומלץ לבחון מהם הנושאים החסרים בתכנית, ולשקול האם יש מקום לתוספות.

ממצאי סקר הרכזים החברתיים-קהילתיים, שנערך בסוף שנת הלימודים תשס"ח, ניתן ללמוד כי רובם (64%-88%) מביעים עמדות חיוביות כלפי תוכנית הליבה לשעת החינוך. רוב הרכזים (71%) תופסים את התוכנית כבעלת השפעה חיובית על התחום החברתי – ערכי בבית הספר, ו-96% מהם חושבים כי יש לקדם את התוכנית ולהמשיך להטמיעה בבית הספר.

לעומת זאת, ממצאי סקר המחנכים ניתן ללמוד כי בקרב מחנכי הכיתות קיימת שביעות רצון בינונית מתוכנית הליבה לשעת החינוך בכללותה, וכן מהנושאים המופיעים בה. פחות משליש מהמחנכים שמיישמים את התכנית בכיתתם חשים כי היא חוללה שינוי בשעת החינוך, ולדעת המחנכים התרומות המרכזיות של תכנית הליבה הן הקניית ידע וכלים למורים ויצירת סדר וארגון בראיה הכוללת.

הרכז החברתי הוא הגורם הבית ספרי האמון על הטמעת התכנית. יחד עם זאת, ברבע מבתי הספר המחנכים מדווחים כי היועצת מהווה גורם משמעותי ביישום והטמעת התכנית. מובילי התכנית צריכים להחליט האם הם מעוניינים במעורבות בעלת תפקיד זה בתהליך היישום וההטמעה.

בדומה לרכזים, המחנכים מעידים כי בקרב בתי הספר הממלכתיים-דתיים התכנית מיושמת פחות, הם מכירים פחות את התכנית וקיימת שביעות רצון נמוכה יותר מתוכנית הליבה שעת חינוך בהשוואה לבתי ספר ממלכתיים. מומלץ לבחון מהן הסיבות לכך שהתכנית מתקשה לחדור לאוכלוסיית בתי ספר אלה.

גם בקרב מחנכים מבתי ספר דוברי ערבית עלתה רמת הכרות נמוכה יותר, ודווח על פחות יישום בהשוואה לבתי ספר דוברי עברית. יחד עם זאת לא נמצא הבדל במידת שביעות הרצון של מחנכים דוברי ערבית לעומת דוברי עברית. כמו כן, מחנכים במגזר הערבי מדווחים על השתתפות רבה יותר בהשתלמויות אודות התכנית, והם אף תופסים את ההדרכות כיותר אפקטיביות בהשוואה למחנכים דוברי עברית.

נספח מספר 1 – מאפייני רקע של המשיבים

ותק כמחנך

ממוצע הוותק כמחנך של המחקנים שהשתתפו בסקר הוא 14.2 שנים (עם סטית תקן של 10.1). בלוח 39 ניתן לראות את התפלגות הוותק כמחנך.

לוח 39: התפלגות הוותק כמחנך, לפי דיווחי המחקנים

מספר שנות ותק כמחנך	אחוזים
עד שנתיים	12%
3-5 שנים	13%
6-8 שנים	12%
9-11 שנים	12%
12-14 שנים	9%
15-17 שנים	10%
18-20 שנים	8%
21-23 שנים	4%
24-26 שנים	5%
27 שנים ומעלה	15%
מספר משיבים	386

מספר שעות ההוראה בכיתת החינוך

המחקנים נמצאים עם כיתת החינוך שלהם בממוצע 6.9 שעות הוראה שבועיות (עם סטית תקן 5.8). בלוח 40 ניתן לראות את התפלגות מספר שעות ההוראה השבועיות.

לוח 40: מספר שעות ההוראה השבועיות עם כיתת החינוך, לפי דיווחי המחקנים

מספר שנות ותק בהוראה	אחוזים
שעה אחת	7%
שעתיים	7%
3 שעות	10%
4 שעות	13%
5 שעות	17%
6 שעות	12%
7 שעות	7%
8 שעות	4%
9 שעות	4%
10 שעות	3%
11 שעות ומעלה	15%
מספר משיבים	381

תפקידים נוספים בבית הספר

המחנכים התבקשו לפרט מהם התפקידים הנוספים שהם ממלאים בבית הספר, מעבר לתפקידם כמחנכים. בלוח 41 מוצגות תשובותיהם, לגבי מילוי תפקידים נוספים.

לוח 41: תפקידים נוספים אותם ממלא המחנך, לפי דיווחי המחנכים

תפקיד נוסף בבית הספר	אחוזים
לא ממלא תפקיד נוסף	33%
רכז מקצוע/ פדגוגי	19%
מורה מקצועי	16%
רכז שכבה	9%
אחראי נושא/ תחום*	9%
רכז חברתי	8%
סגן מנהל	6%
מנהל	2%
יועצת	2%
אחראי בחינות בגרות	1%
רב	1%
מספר משיבים**	390

* אחראי נושא או תחום כגון: בטיחות, בטחון, משמעת, מחשוב, טיולים, עולים חדשים, משלחות נוער, איכות הסביבה, תגבורים, מורשת, טקסים

** חלק מהמחנכים ענו יותר מתשובה אחת, אי לכך סכימת האחוזים גבוהה מ-100

נספח מספר 2 – שאלון למחנך כיתה

מתכנית הליבה לשעות חינוך - שאלון למחנך כיתה (מינהל חברה ונוער)

שם המראיין:	תאריך הראיון:
-------------	---------------

שלום, שמי _____. אני מתקשר/ת מטעם משרד החינוך, הרשות הארצית למדידה והערכה. בשנת הלימודים תשס"ח התחיל יישום תכנית הליבה לשעות חינוך בחטיבות ביניים ובחטיבות העליונות. מינהל חברה ונוער יזם מחקר הערכה שבמסגרתו אנו מראיינים מחנכים כדי ללמוד על המענה שהתכנית מספקת למחנכים בבתי הספר וכיצד ניתן להמשיך ולפתח אותה בהלימה לצרכי השטח.

תשובותיך חסויות ומנותחות רק ברמה סטטיסטית. האם תוכל/י להקדיש עכשיו כרבע שעה מזמנך כדי להשיב על השאלות או האם ברצונך שנקבע זמן אחר
[לא -] האם אפשר יהיה לשוחח בזמן אחר? – מתי נח לך?
[כן -] תודה. בוא/י נתחיל...

א (למראיין: לשימוש פנימי, לא להקריא) שעת החינוך בבית הספר והיכרות עם תכנית הליבה לשעות חינוך.

1. האם יש לכיתתך שעת חינוך במסגרת שעה שבועית קבועה במערכת?

- א. כן שעה בשבוע (עבור לשאלה 2)
- ב. כן, שעתיים בשבוע (עבור לשאלה 2)
- ג. כן, יותר משעתיים בשבוע (עבור לשאלה 2)
- ד. לא (מסיים את הראיון)

הערך באיזה היקף עסקת בכל אחת מהפעילויות הבאות בחודש שקדם לחג הפסח בסך הכול במהלך שעת חינוך שקיימת בכיתתך על סולם הנע בין: בכלל לא, בערך רבע מהזמן, בערך מחצית מהזמן, בערך שלושת רבעי מהזמן או כל הזמן?

בכלל לא	בערך רבע מהזמן	בערך מחצית מהזמן	בערך שלושת רבעי מהזמן	כל הזמן	
1	2	3	4	5	2. עיסוק בנושאים שעל סדר היום הציבורי (אקטואליה)
1	2	3	4	5	3. טיפול בנושאי משמעת
1	2	3	4	5	4. עיסוק בנושאים מחיי היום יום של הכיתה
1	2	3	4	5	5. העברת הודעות
1	2	3	4	5	6. עיסוק בנושאים חברתיים ערכיים
1	2	3	4	5	7. משהו אחר: _____

8. ציין באיזו מידה את/ה מכיר/ה את תכנית הליבה לשעת חינוך שפותחה ע"י מנהל חברה ונוער על סולם בין 1=כלל לא מכיר ל-5=במידה רבה מאוד?

1	2	3	4	5
כלל לא מכיר	מכיר במידה מעטה	מכיר במידה בינונית	מכיר במידה רבה	מכיר במידה רבה מאוד

9. האם קיימת תכנית שנתית מובנית המופעלת בכיתתך במסגרת שעת החינוך? אם כן, איזו תכנית? **[למראיין: שאלה פתוחה - לא להקריא הקטגוריות; ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת]**

- א. לא מופעלת תכנית מובנית
- ב. תכנית הליבה לשעת חינוך (של מינהל חברה ונוער)
- ג. תכנית שכל מחנך בנה/ פיתח בעצמו
- ד. תכנית שכבתית (למשל: תכנית שפותחה ע"י מורים בשכבה או רכז החינוך החברתי)
- ה. תכנית בית ספרית (למשל: תכנית באחריות הרכז החברתי של בית הספר)
- ו. תכנית כישורי חיים
- ז. תכנית של חמ"ד / חינוך ממלכתי דתי
- ח. ציין משהו אחר. פרט: _____

10. האם אתה מפעיל את תכנית הליבה לשעות חינוך, שפותחה ע"י מינהל חברה ונוער, במסגרת שעת החינוך שלך בכיתה?

1. כן, באופן מלא
2. כן, באופן חלקי
3. אני לא יודע/ לא בטוח מה המקור **(לא להקריא מראיין: עבור לשאלה 16)**
4. לא. פרט למה? **[עבור לשאלה 100]**

11. מתי התחלת להפעיל את תכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתך?

1. באמצע שנת הלימודים הקודמת תשס"ח
2. בסוף שנת הלימודים הקודמת תשס"ח
3. בשנת הלימודים הנוכחית תשס"ט
4. ציין משהו אחר: _____

12. האם קיבלת את התקליטור הכולל את החומרים וההפעלות שבתכנית הליבה לשעת חינוך?

1. לא **(למראיין – עבור לשאלה 14)**
2. כן

13. איזה מבין המשפטים הבאים מתאר באופן הטוב ביותר את השימוש שעשית עד כה בתקליטור?

- א. טרם קראת את החומרים בתקליטור
- ב. קראת את החומרים בתקליטור אך טרם עשית בהם שימוש בפועל
- ג. קראת את החומרים בתקליטור וקיבלת רעיונות והעשרה

- ד. קראת את החומרים ואתה משתמש לפחות בחלקם לצורך הפעלת שעת חינוך בכיתה
ה. ציין משהו אחר. פרט: _____

14. באיזו מידה התכנית המועברת בשעת חינוך השנה שונה מזו שהועברה בכיתה לפני תחילת הפעלת תכנית הליבה לשעות חינוך?

1. מאוד שונה
2. די שונה
3. די דומה
4. אותו הדבר או מאוד דומה

15. אנא הסבר/י: _____

ב (למראיין: לשימוש פנימי, לא להקריא) חשיפה והדרכה לגבי תכנית הליבה

16. האם מתקיימים בבית הספר שלך מפגשי הדרכה צוותיים שוטפים, בהנחיית הרכז החברתי, שאתה משתתף בהם?

1. כן – עבור לשאלה 17
2. לא – עבור לשאלה 18
3. למראיין: אם ציין שמתקיימים מפגשי הדרכה צוותיים שוטפים אך שאינו משתתף בהם. שאל: למה? _____ עבור לשאלה 18

17. באיזו מידה מסייעים לך מפגשי ההדרכה הצוותיים ללמוד על התכנית וליישם אותה?
על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

18. האם הרכז החברתי מקיים איתך מפגשי הדרכה אישיים שוטפים?

1. כן – עבור לשאלה 19
2. לא – עבור לשאלה 20

19. באיזו מידה מסייעים לך מפגשי ההדרכה האישיים עם הרכז החברתי ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

20. האם נכנסת לאתר מינהל חברה ונוער כדי לעיין בחומרים נוספים הקשורים לתכנית הליבה ויישומה?

1. כן – עבור לשאלה 21

2. לא – עבור לשאלה 22

21. באיזו מידה מסייעים לך חומרי הדרכה באתר כדי ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

22. האם התקיים בבית הספר שלך מפגש הדרכה למליאת המורים - בהנחיית מנחה של החינוך החברתי - בו השתתפת?

1. כן התקיים מפגש כזה והשתתפת בו – עבור לשאלה 23

2. כן התקיים מפגש כזה אבל לא השתתפת בו – עבור לשאלה 24

3. לא – עבור לשאלה 24

23. באיזו מידה סייע לך מפגש ההדרכה למליאת המורים בהנחיית המנחה של החינוך החברתי כדי ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

24. האם יש גורם אחר שבעזרתו נחשפת או למדת על תכנית הליבה?

1. כן. פרט מי: _____

2. לא

25. בכמה שעות השתלמות להיכרות עם תכנים מתכנית הליבה השתתפת? (למראיין: אם שואל, אפשר להגיד שבכל מסגרות ההדרכה בהן השתתף/ משתתף/ת)

1. מפגש חד פעמי - עד 4 שעות
2. סדרת מפגשים - עד 10 שעות
3. סדרת מפגשים - מעבר ל 10 שעות
4. אחר, _____
5. למראיין: ציין שלא השתתף בשעות השתלמות

למראיין: אם השיב בשלילה על שאלות 16 וגם 18 וגם 25 - עובר לשאלה 37

26. האם במסגרת ההדרכה נעשתה הצגה ולמידה של מבנה התכנית והנושאים שבה ?

1. כן – עבור לשאלה 27
2. לא – עבור לשאלה 28

27. באיזו מידה ההצגה והלמידה של מבנה התכנית והנושאים שבה סייעו לך ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

28. האם במסגרת ההדרכה נערכה חשיבה משותפת לגבי הפעלת שיקולי דעת בבחירה והתאמה של חומרים והפעלות לכיתה שלך?

1. כן – עבור לשאלה 29
2. לא – עבור לשאלה 30

29. באיזו מידה סייעה לך החשיבה המשותפת לגבי הפעלת שיקולי דעת בבחירה והתאמה של חומרים והפעלות לכיתה שלך ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא/ במידה מועטה מאוד				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

30. האם במסגרת ההדרכה נערכה התנסות בהפעלות שונות הקשורות לתכנית הליבה?

1. כן – עבור לשאלה 31
2. לא – עבור לשאלה 32

31. באיזו מידה סייעה לך ההתנסות בהפעלות השונות ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

32. האם במסגרת ההדרכה נערכה למידת עמיתים מניסיונם?

1. כן – עבור לשאלה 33

2. לא – עבור לשאלה 34

33. באיזו מידה סייעה לך למידת העמיתים כדי ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

34. האם במסגרת ההדרכה נערך משוב אישי של הרכז החברתי לגבי האופן בו אתה מפעיל את התכנית בכיתתך?

1. כן – עבור לשאלה 35

2. לא – עבור לשאלה 36

35. באיזו מידה סייע לך המשוב האישי מהרכז החברתי כדי ללמוד על התכנית וליישם אותה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא / במידה מועטה מאוד ל-5 = במידה רבה מאוד

כלל לא / במידה מועטה מאוד				במידה רבה מאוד
1	2	3	4	5

36. האם במסגרת ההדרכה נערכה פעילות אחרת שסייעה לך בלמידה או ביישום תכנית הליבה?

1. כן. פרט איזו: _____

2. לא

ג. (למראיין: לשימוש פנימי, לא להקריא) הטמעת תכנית הליבה לשעת חינוך

באיזו מידה מתקיימים בבית הספר שלך כל אחד מהתהליכים הבאים בקשר לתכנית הליבה לשעות חינוך: על סולם בין 1=כלל לא ל-5=במידה רבה מאוד?

כלל לא / מועטה מאוד				במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	37. התאמת התכנית לצרכי בית הספר
1	2	3	4	5	38. גיבוש תכנית עבודה או מערכי שיעור בשיתוף עם מחנכים אחרים בשכבה שלך
1	2	3	4	5	39. שיתוף של מורים מקצועיים בקשר לתכנית הליבה
1	2	3	4	5	40. תיעוד שוטף ומובנה של יישום התכנית בכיתות על-ידי המחנכים

כעת אשאל אותך על המידה בה מתקיימים תנאים שונים שיכולים לסייע בקידום תכנית הליבה לשעות חינוך בבית הספר שלך. נא השב באיזו מידה אתה מסכים עם המשפטים הבאים על סולם בין 1=כלל לא ל-5=במידה רבה מאוד?

כלל לא / מועטה מאוד				במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	41. מנהל/ת בית הספר מעורב ומתעניין בפעילות המתקיימת סביב תכנית הליבה
1	2	3	4	5	42. הרכז החברתי מסייע לך ביישום ובהפעלת תכנית הליבה
1	2	3	4	5	43. בבית הספר יש אגירה התומכת בקידום חינוך חברתי-ערכי
1	2	3	4	5	44. מסגרות הזמן המוקצות לתכנית מספיקות להטמעת התכנית בכיתתך

אם ענה בשאלה 44: "4" או "5" עובר לשאלה 46

45. כמה שעות שבועיות אתה/כמחנך/ת כיתה צריך/ה ליישום תכנית הליבה לשעת חינוך בכיתתך?

—

46. האם קיים גורם אחר, בנוסף לרכז, המקדם את הטמעת תכנית הליבה בבית הספר?

1. כן, פרטי מיהו: _____

2. לא

ד. (למראיין: לשימוש פנימי, לא להקריא) תכנית הליבה לשעת חינוך – חוות דעתך על החומרים בתכנית, ההפעלות וההערכה כללית

נא צייני/ באיזו מידה, תכנית הליבה לשעות חינוך והחומרים הנכללים בה עונים על כל אחד מהמאפיינים הבאים: על סולם בין 1=כלל לא או במידה מועטה מאוד ל-5=במידה רבה מאוד?

כלל לא/ מועטה מאוד				במידה רבה מאוד	
1	2	3	4	5	47. תכנית הליבה לשעות חינוך והחומרים הנכללים בה ברורים
1	2	3	4	5	48. מסייעים בהעשרת תכנים להפעלות לתלמידים
1	2	3	4	5	49. מעניינים עבור התלמידים
1	2	3	4	5	50. מאפשרים קשרים עם פעילויות ותחומי דעת אחרים בביה"ס
1	2	3	4	5	51. נותנים מענה בתחום החברתי ערכי לצרכים שלך כמחנכת
1	2	3	4	5	52. מאפשרים הקניית ידע בתחום החברתי-ערכי
1	2	3	4	5	53. מזמנים לתלמידים התנסות חוויתית בנושאים חברתיים-ערכיים
1	2	3	4	5	54. רלוונטים לחיי התלמידים
1	2	3	4	5	55. עדכניים ומתאימים לנעשה בחברה ובמדינה
1	2	3	4	5	56. ההפעלות והמתודות בתכנית מתאימים לתלמידי כיתתך
1	2	3	4	5	57. יש תכנים חברתיים – ערכיים חשובים שלא מופיעים בתכנית הליבה
1	2	3	4	5	58. יש עומס רב של תכנים חברתיים

כלל לא/ מועטה מאוד				במידה רבה מאוד	
					– ערכיים בתכנית
1	2	3	4	5	59. באופן כללי את/ה מרוצה מתכנית הליבה לשעת חינוך

ה. (למראיין: לשימוש פנימי, לא להקריא) הפעלת תכנית הליבה בכיתתך

נא צייני/ באיזה היקף קיימת את כל אחת מהפעילויות הבאות בכיתתך, במסגרת תכנית הליבה בשעת החינוך במהלך השנה החולפת: אף פעם לא – באופן חד פעמי – לעיתים רחוקות – מדי פעם או לעיתים קרובות?

אף פעם לא	באופן חד פעמי	לעיתים רחוקות	מדי פעם	לעיתים קרובות	
1	2	3	4	5	60. קיימת הפעלות להעמקת ההיכרות בין תלמידי הכיתה
1	2	3	4	5	61. קיימת דיונים על נושאים הקשורים ליחסים בין תלמידים לבין עצמם
1	2	3	4	5	62. קיימת דיונים על נושאים הקשורים ליחסים בין תלמידים לבין מורים
1	2	3	4	5	63. שיתפת את התלמידים בקביעת תקנון הכיתה או תקנון בית הספר
1	2	3	4	5	64. קיימת דיונים או הפעלות בעקבות הצעות, יוזמות או נושאים שתלמידים העלו
1	2	3	4	5	65. שיתפת תלמידים בתכנון אופן הפעלת שעת חינוך

כעת אציג לך מספר נושאים שניתן היה להפעיל בכיתה במסגרת שעת חינוך. לגבי כל נושא אבקש שתציין האם הפעלת בכיתתך נושא זה, מה דעתך על החומרים בנושא זה בתכנית הליבה ועד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא זה

82. האם הפעלת בכיתה עם תלמידך את נושא טיפוח הכיתה כקבוצה חברתית?

1. כן

2. לא

83. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושא טיפוח הכיתה כקבוצה חברתית במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – ציין/י זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

84. למראיין: רק אם ענה בשאלה 66 תשובה מס' 1 שאל: עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא טיפוח הכיתה כקבוצה חברתית? על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5= מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

85. האם קיימת בכיתה עם תלמידך דיון בנושאים על סדר היום הציבורי (אקטואליה)?

1. כן

2. לא

86. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושאים שעל סדר היום הציבורי (אקטואליה) במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – ציין/י זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

87. אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושאים שעל סדר היום הציבורי (אקטואליה)? על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5=מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

88. האם קיימת בכיתה עם תלמידך דיון או הפעלה שכללה התייחסות לחג/ מועד /אירוע ?

1. כן

2. לא

89. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושאים הקשורים לחג/ מועד /אירוע במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 =במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – צייני זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

90. למראיין: רק אם ענה בשאלה 72 תשובה מס' 1 שאל: עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושאים הקשורים לחג/ מועד /אירוע? על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5=מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

91. האם הפעלת בכיתה עם תלמידך את נושא חברת התלמידים ומועצת התלמידים?

1. כן

2. לא

92. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושא חברת התלמידים ומועצת התלמידים במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 =במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – צייני זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

93. למראיין: רק אם ענה בשאלה 75 תשובה מס' 1 שאל: עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא חברת התלמידים ומועצת התלמידים? על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5=מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

94. האם הפעלת בכיתה עם תלמידך את נושא מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית או מחויבות אישית?

1. כן
2. לא

95. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושא מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית או מחויבות אישית במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 =במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – צייני זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

96. למראיין: רק אם ענה בשאלה 78 תשובה מס' 1 שאל: עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא מעורבות חברתית, קהילתית ואזרחית? על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5=מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

למראיין – לא להקריא השאלות הבאות מיועדות למחנכי הכיתות העליונות בלבד.

81. איזו שכבת גיל אתה מחנך?

1. כיתה ז' (למראיין: עבור לשאלה 88)
2. כיתה ח' (למראיין: עבור לשאלה 88)
3. כיתה ט' (למראיין: עבור לשאלה 88)
4. כיתה י' (למראיין: עבור לשאלה 82)
5. כיתה י"א (למראיין: עבור לשאלה 82)
6. כיתה י"ב (למראיין: עבור לשאלה 82)

82. האם הפעלת בכיתה עם תלמידך את נושא להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות?

3. כן

4. לא

83. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושא 'להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות' במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – ציין/י זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

84. למראיין: רק אם ענה בשאלה 82 תשובה מס' 1 שאל: עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא 'להיות אזרח – לקראת קבלת תעודת הזהות' על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5= מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

85. האם הפעלת בכיתה עם תלמידיך את נושא נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי?

84. כן

85. לא

86. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות החומרים וההפעלות בנושא נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי במסגרת תכנית הליבה? על סולם הנע בין 1 = כלל לא ל-5 = במידה רבה מאוד. אם לא השתמשת ואינך יודע להעריך – ציין/י זאת

במידה רבה מאוד				כלל לא	לא יודע להעריך
5	4	3	2	1	9

87. למראיין: רק אם ענה בשאלה 85 תשובה מס' 1 שאל: עד כמה אתה מרוצה מהאופן בו אתה עצמך פעלת בשיעורי החינוך בנושא נכונות ומוכנות לשרת בצה"ל/ שרות לאומי? על סולם הנע בין 1=כלל לא מרוצה ל-5= מאוד מרוצה

מאד מרוצה				כלל לא מרוצה
5	4	3	2	1

88. ציין נושא או הפעלה אחת מתכנית הליבה שעשית בהם שימוש בשעת חינוך והיית שבע רצון מהם, הסבר למה. (איכות החומרים, עדכניות ורלוונטיות, התאמה לתלמידים, נגישות לעזרים וכו'):

89. ציין נושא או הפעלה אחת מתכנית הליבה שעשית בהם שימוש בשעת חינוך ולא היית שבע רצון מהם, הסבר למה. (איכות החומרים, עדכניות ורלוונטיות, התאמה לתלמידים, נגישות לעזרים, וכו' :

90. האם בתעודה, או במסגרת אחרת, יש הערכה על תרומת התלמיד בפעילות חינוכית חברתית? 1. כן 2. לא

ו. (למראיין: לשימוש פנימי, לא להקריא) השפעות תכנית הליבה על היבטים בית ספריים וכיתתיים

באיזו מידה אתה מסכים עם כל אחד מההיגדים הבאים המתארים השפעות אפשריות של תכנית הליבה לשעות חינוך על היבטים שונים בבית הספר שלך. נא ציין על סולם בין 1=כלל לא ל-5=במידה רבה מאוד?

ציין שלא רלוונטי / אינו יודע	כלל לא				במידה רבה מאוד	
9	1	2	3	4	5	91. במסגרת התכנית מתקיימות ישיבות צוות המוקדשות לתחום החברתי-ערכי
9	1	2	3	4	5	92. בעקבות התכנית את/חשה שיותר קל לך לבצע את תפקידך כמחנך/ת כיתה
9	1	2	3	4	5	93. הפעילות שלך עם התלמידים בשעות חינוך תורמת לחיזוק הקשר בינם לבינם
9	1	2	3	4	5	94. תכנית הליבה תורמת לחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לבית הספר
9	1	2	3	4	5	95. תכנית הליבה תורמת לחיזוק תחושת השייכות של התלמיד לקהילה

96. תכנית הליבה תורמת לחיזוק זיקת התלמידים למדינה	5	4	3	2	1	9
---	---	---	---	---	---	---

97. באיזה אופן, תכנית הליבה לשעת חינוך תורמת לקידום החינוך החברתי-ערכי בביה"ס בהשוואה לנעשה בשנים קודמות?

98. ציין מהם הקשיים המרכזיים ביישום תכנית הליבה לשעת חינוך בבית הספר שלך כפי שהתנסית מאז שהתחלתם ביישומה?

99. לאור התנסותך ביישום תכנית הליבה לשעת חינוך השנה, מה היית רוצה לשפר בשעת החינוך בשנה הבאה?

נסיים במספר שאלות רקע. שאלות אלו נועדו לצורך ניתוחים סטטיסטיים מורכבים יותר של הנתונים.

100. כמה שעות הוראה שבועיות יש לך עם כיתת החינוך שלך? (למראיין: לשאול כשאלה פתוחה, ולסמן מספר)

101. מה הוותק שלך כמחנך/ת? (למראיין: לשאול כשאלות פתוחה, ולסמן מספר)

102. האם יש לך תפקיד נוסף בבית הספר?

1. כן מהו? _____ 2. לא